Голас Радзімы

№ 6 (2148)
8 лютага 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.



СЛУЖБА МІЛАСЭРНАСЦІ

Колькі чалавек у Беларусі сёння зведваюць патрэбу ў дапамозе грамадства? Дзесяткі? Сотні? Тысячы? Тысячы! Сярод іх інваліды, дзеці, хворыя, адзінокія пенсіянеры. Апошняя катэгорыя ўзята пад патранаж службы міласэрнасці Таварыства Чырвонага Крыжа, яе медыцынскіх сёстраў, малодшых сёстраў міласэрнасці, памочнікаў па дагляду дома, людзей спагадлівых, добрых, клапатлівых. Яны сталі сапраўднай апорай у жыцці для соцень і соцень адзінокіх старых, інвалідаў. Летась 740 медсёстраў міласэрнасці абслугоўвалі больш за 25 тысяч чалавек. Гэта вялікая і цяжкая праца. Добра вядома, што да хворага ці старога чалавека нават псіхалагічна прыстасавацца, знайсці падыход няпроста. Можа, таму Чырвоны Крыж зведвае цяжкасці пры наборы на гэтую работу маладых дзяўчат. Добра вядома, што любіць і шкадаваць усё чалавецтва лягчэй, чым аднаго канкрэтнага, якому патрэбна канкрэтная дапамога. Ды і фізічна праца не з лёгкіх. Няма добрага абсталявання, не хапае транспарту. Вось і праходзіць медсястра за змену кіламетры, бегае з паверха на паверх. А заработная плата таксама пакідае жадаць лепшага: 100—120 рублёў — хіба гэта грошы ў наш час? І хаця ніхто не адмаўляе вострай неабходнасці палепшыць аплату працы сёстраў міласэрнасці, на шчасце, не ўсё пакуль яшчэ вымяраецца грашыма. А каб неяк ажывіць справу дабрачыннасці, грамадства прыкладае намаганні, шукае новыя шляхі і формы работы Чырвонага Крыжа, далучае да гэтай высакароднай справы моладзь, мясцовыя ўлады. І вось першыя вынікі. У Беларусі летась працавала больш за 400 атрадаў міласэрнасці на грамадскіх пачатках. Па месцы жыхарства пачалі стварацца спецыяльныя пакоі медыка-сацыяльнай дапамогі. Там вядуць прыём урачы, медсёстры адпускаюць працэдуры. А па вечарах старыя збіраюцца тут нібы ў сваім клубе: пасядзяць, чаю пап'юць, пагавораць. Асабліва важна гэта для сельскай мясцовасці, дзе складаней дабрацца да бальніцы, паліклінікі, а «забытых» старых па вёсках, на жаль, сёння вельмі многа.

Развіваецца і такая форма, як арганізацыя Таварыствам Чырвонага Крыжа бясплатных дабрачынных абедаў для адзінокіх непрацаздольных гараджан. А для тых, хто не ў стане самастойна рухацца, абеды дастаўляюцца дахаты. Мы заўсёды памятаем, што ніхто не павінен быць забыты за зачыненымі дзвярамі сваёй кватэры.

І. БУРАНКОЎ,
інспектар-урач
Таварыства Чырвонага
Крыжа БССР.

НА ЗДЫМКУ: Алена ЮБКО — медыцынская сястра службы міласэрнасці Чырвонага Крыжа ў Заводскім раёне Мінска. На яе ўчастку 27 чалавек. У дзень яна робіць па 8—10 візітаў. Здымак зроблены ў час наведання адзінокай пенсіянеркі Соф'і ЛАПО.

Фота С. КРЫЦКАГА.

КАСМІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

ПАСПЯХОВЫЯ ВЫПРАБАВАННІ

У адпаведнасці з праграмай палёту Аляксандр Віктарэнка і Аляксандр Сераброў ажыццявілі чацвёрты выхад у адкрытую касмічную прастору і ўпершыню правялі выпрабаванні ўстаноўкі, прызначанай для перамяшчэння касманаўта за межамі пілатуемага комплексу.

З установкай у адкрытай касмічнай прасторы працаваў Аляксандр Сераброў. Перад выхадам касманаўты надзелі скафандры, бортінжынер заняў сваё месца ва ўстаноўцы і зафіксаваўся ў ёй.

У вызначаны час быў адкрыты люк шлюзавога адсека модуля «Квант-2», і экіпаж выйшаў у адкрыты космас. Выпрабаванні праводзіліся ў некалькі этапаў. Кіруючы работай рухавікоў, Аляксандр Сераброў адходзіў ад арбітальнага комплексу на розныя адлегласці, праводзіў у прасторы манеўраванне, развароты і лінейныя перамяшчэнні ў розных плоскасцях. Пры гэтым максімальнае аддаленне ад выхаднога люка складала 33 метры.

Пасля завяршэння намечаных выпрабаванняў абодва касманаўты вярнуліся ў шлюзавы адсек. Час работы экіпажа ў адкрытым космасе склаў 4 гадзіны 59 мінут.

ПРЫНЯТЫ ЗВАРОТЫ

АД ІМЯ НАРОДА

Вярхоўны Савет Беларускай ССР прыняў звароты да народаў Азербайджана і Арменіі. У іх гаворыцца:

У гэты трывожны час Вярхоўны Савет Беларускай ССР ад імя беларускага народа звяртаецца да народаў Азербайджана і Арменіі з глыбокай заклапочанасцю з нагоды міжнацыянальных адносін, якія там абвастрыліся.

Мы з болем у сэрцы ўспрымаем трагічныя падзеі, якія адбыліся нядаўна ў братніх рэспубліках. Працоўныя Беларусі добра ведаюць і заўсёды высока цанілі і цэняць рэвалюцыйныя, працоўныя і інтэрнацыянальныя традыцыі народаў Закаўказзя. Мы беражліва захоўваем памяць аб сынах Азербайджана і Арменіі, якія разам з прадстаўнікамі нашых братніх савецкіх народаў змагаліся ля сцен Брэсцкай крэпасці, у партызанскіх атрадах, вызвалялі нашу зямлю ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

І сёння многія нашы працоўныя калектывы, установы навукі, культуры звязаны вузамі пастаяннага плённага супрацоўніцтва.

Працоўныя Азербайджана і Арменіі! М... шы беларускія браты, звяртаемся да ваш... розуму — у імя самага светлага на Зямлі, у імя жыцця дзяцей, бацькоў і матак, сясцёр і жонак, спыніце кровапраліцце, насілле, вярніце мір і дружбу ў вашы дамы. Мы шчыра верым, што розум і добрая воля пераможуць.

АХОВА ПРЫРОДЫ

ЭКАЛАГІЧНАЯ «ХУТКАЯ ДАПАМОГА»

Не ўступае ў аператыўнасці медыцынскай «хуткая экалагічная дапамога», створаная ў Мазырскай гарадской і раённай інспекцыі па ахове прыроды.

Інфармацыю аб выпадках забруджвання вады, паветра, лесу новая служба прымае па тэлефоне, які паведаміла мазыранам раённая газета. Па званку брыгады «зялёных урачоў» тут жа выязджаюць на месца, вызначаюць вінаватых і, калі неабходна, прад'яўляюць ім штрафныя санкцыі, дакладваюць аб сваім рашэнні гарадскім уладам.

Сесіяй гарвыканкома вызначаны размеры аплаты шкоды, якая нанесена прыродзе, устаноўлены штрафы за шкодныя выкіды ў атмасферу, забруджванне водных рэсурсаў і г. д. Экалагічныя інспектары, адчуваючы падтрымку ўлад, асмялелі. Адным з першых «вызначыўся» Гомельскі аблсельбуд, які быў пакараны за зрыў рэкультывацыі выпрацаваных кар'ераў. Арганізатары «хуткай экалагічнай дапамогі» справядліва лічаць, што агульнымі намаганнямі аматараў прыроды і прыродаахоўных органаў удасца аздаравіць экалагічную абстаноўку ў адным з самых небяспечных у гэтым плане гарадоў — «сталіцы» беларускага Палесся, як ваколіцах.

РАСПРАЦОЎКІ ВУЧОНЫХ

НА ПУЛЬСЕ СВІДРАВІНЫ

На славутым Саматлоры пачаліся выпрабаванні інтэгральнага сігналізатара, распрацаванага ў Гомельскім політэхнічным інстытуце.

...Высокадэбетныя свідравіны, здараецца, суткамі прастойваюць з-за адсутнасці дакладнага кантролю за здабычай нафты. Па гэтай жа прычыне не ўдаецца своечасова знайсці і ліквідаваць разрывы труб — так губляюцца многія тоны «чорнага золата».

Інтэгральны сігналізатар гомельскіх вучоных (абаронены аўтарскім пасведчаннем) не дазволіць больш бяздзейнічаць прадукцыйным свідравінам. Устаноўлены ўнутры трубы датчык імгненна выяўляе парушэнне рэжыму здабычы і тут жа паведамляе пра гэта дыспетчару.

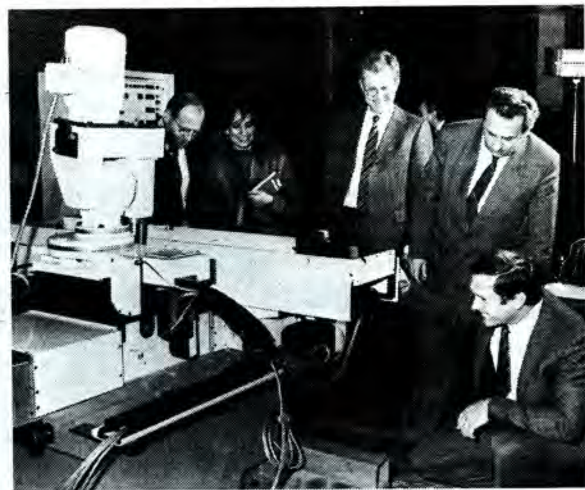
НА ЗАРОБЛЕНУЮ ВАЛЮТУ

ДОЛАРЫ — НА ЗДАРОЎЕ

Сучасныя дыягнастычныя комплексы і лячэбнае абсталяванне ў японскіх і заходнегерманскіх фірм набыў калектыў аграпрамысловага камбіната «Заходні Буг».

Усё гэта будзе ўстаноўлена ў новым аддзяленні абласной бальніцы. Медыкі спадзяюцца, што добры прыклад пераймуць іншыя гаспадаркі і прадпрыемствы, якія маюць знешнеэканамічныя сувязі, бо толькі агульнымі намаганнямі можна хутка ўмацаваць матэрыяльна-тэхнічную базу бальніцы, узняць на сучасны ўзровень якасць лячэння людзей.

МІЖНАРОДНАЕ СУПРАЦОЎНІЦТВА



Выхад з цяжкага эканамічнага крызісу, як вядома, будзе проста немагчымы без творчага падыходу, дзелавітасці, сучаснага ўмення працаваць. Менавіта так ставяцца да спраў на Віцебскім заводзе заточных станкоў. Тут завершана зборка універсальнага заточнага паўаўтамата з лічбавым праграмным кіраваннем, прызначанага для рэалізацыі за свабодна канверціруемую валюту на рынку капіталістычных краін. Гэтыя вырабы будуць выпускацца ў кааперацыі з заходнегерманскай фірмай «Вальтэр». Створаны паўаўтаматы па чарцяжах Віцебскага СКБ зубаапрацоўчых, шліфавальных і заточных станкоў, якое праектуе тэхніку сусветнага класа. Паслугамі бюро карыстаюцца 12 айчынных заводаў, зарубежных фірмы. Віцебскія мадэлі заваявалі прызнанне на буйных міжнародных выстаўках, экспартуюцца ў Англію, Італію, Францыю, ФРГ, многія сацыялістычныя краіны.

«Канверсіяй» жартам таксама называюць спецыялісты Віцебскага СКБ зубаапрацоўчых і заточных станкоў свой удзел у вырашэнні харчовай п... праграмы. Стваральнікі складаная тэхнікі для станка... ...ання апрача асноўных спраў заняліся праектаваннем комплексу абсталявання па перапрацоўцы бульбы, гароднiны і фруктаў. Ужо сканструявана 16 мадэлей розных агрэгатаў, зборка якіх вядзецца на станкабудаўнічых заводах вобласці. Арыгінальныя машыны будуць працаваць на вялікім харчовым прадпр...стве, якое будуецца ў аграфірме «Дзвіна», на ...оры яе галоўнага саўгаса «Рудакова».

НА ЗДЫМКАХ: спецыялісты фірмы «Вальтэр» аглядаюць сабраны паўаўтамат. Ёхан РАНДЛ (злева направа), супрацоўніца фірмы «Станкамодуль» Алена БІРАВА, Хорст БРОЙНІНГ, дырэктар Віцебскага завода заточных станкоў Леанід АКУЛЁНАК і Ота ДЭНЦЫНГЕР; інжынеры-канструктары Андрэй ПЯТРЫЛІН, Яфім АРШАНСКІ і Ніна АЛЯХНОВІЧ, якія ўдзельнічаюць у праектаванні для перапрацоўкі гароднiны.



МАДЭРНІЗАЦЫЯ ВЫТВОРЧАСЦІ

НАРЫСУЕМ — БУДЗЕМ ЖЫЦЬ

Дакладней — вязаць. Таму што магчымасці новага абсталявання Баранавіцкай трыкатажнай фабрыкі ў выбары рысунка практычна не абмежаваныя.

Сем новых вязальных машын, падобных якім, дарэчы, няма на іншых прадпрыемствах галіны, паставіла і змантавала швейцарская фірма «Штайгер». Станкі, якія праграміруе электроніка, практычна не пакідаюць адходаў пражы, прычым тры-чатыры машыны абслугоўвае адна вязальшчыца.

Баранавіцкі трыкатаж сёння карыстаецца попытам менавіта дзякуючы тэхнічнаму пераасняшчэнню вытворчасці: толькі за апошнія два гады на рэканструкцыю тут выдаткавана больш за чатыры мільёны рублёў.

НОВЫЯ КАТЭРЫ

РАЧНЫ РАЗВЕДЧЫК

Першынца новай серыі цеплаходных катэраў спусцілі на ваду карабелы Пінскага суднабудаўніча-суднарамонтнага завода ў садружнасці з Гомельскім галіновым праектна-канструктарскім бюро. Судна стане надзейным памочнікам рачных пуцейцаў. Яго экіпаж з двух чалавек можа замяраць глыбіню і вызначаць чысціню фарватэра ракі, замяняць няспраўныя бакены. Для гэтага катэр абсталяваны спецыяльным пад'ёмным прыстасаваннем, эхалотам, рознымі навігацыйнымі прыборамі. Першы цеплаход новай серыі атрымаюць рачнікі Днепра-Бугскага тэхнічнага ўчастка.

ЭКСПРЭС-ІНТЭРВ'Ю

СНІД: ПАГРОЗА НЕ ЗМЯНШАЕЦЦА

На пытанні адказвае загадчык аддзела асабліва небяспечных інфекцый Мінскай гарадской санэпідстанцыі Г. БУДАЕЎ.

— Насельніцтва мы абследуем з канца 1987 года. Штогод — каля трохсот тысяч чалавек. І вось з 1987-га па сённяшні дзень у Мінску было выяўлена 29 носьбітаў ВІЧ-інфекцыі, 21 з іх — іншаземныя грамадзяне.

— ЯКІ ІХ ЛЁС?

— Як толькі быў выяўлены вірус імунадэфіцыту чалавека, іх адразу ж былі дэпартаваны з СССР. Астатнія 8 — савецкія грамадзяне: сем жанчын і адзін мужчына.

— ДЛЯ НАС СНІД — У ПРАМЫМ СЭНСЕ «ІМПАРТНАЯ» ХВАРОБА. АЛЕ ЦЯПЕР ВА ЎСІХ КРАІНАХ СТВАРАНА ЗАКАНАДАЎСТВА, НАКІРАВАНАЕ СУПРАЦЬ «ІМПАРТУ» СНІД. НЯЎЖО У НАС НЯМА НІЧОГА ПАДОБНАГА?

— Ёсць, але наша заканадаўчая норма вельмі недасканалая. Так, замежны грамадзянін павінен мець сертыфікат аб праверцы на вірус ВІЧ або, калі ён прыязджае на тэрмін больш трох месяцаў, праверыцца ў нас. Дык вось, за апошні год не выяўлена ніводнага іншаземца — носьбіта ВІЧ: вельмі дорага адпраўляць чалавека да нас у краіну, кал потым, пасля аналізаў, выраць яго назад. Менавіта з-за гэтага многія замежныя партнёры нашай краіны больш сур'ёзна сталі падыходзіць да паездак сваіх работнікаў, студэнтаў. Ёсць і іншыя праблемы. Доўгі час у Гатаве пад Мінскам італьянцы будавалі сучасны завод. У нас было нямала пытанняў да іх спецыялістаў, але ж праверыць ніводнага з іх не змаглі: прыкладна за два-тры дні да заканчэння трохмесячнага тэрміну яны пакідалі краіну. Няўжо для таго, каб заразіць кагосьці з савецкіх грамадзян вірусам імунадэфіцыту чалавека, неабходна аж но тры месяцы?..

— А ШТО ВЫ МОЖАЦЕ СКАЗАЦЬ ПРА АСТАТНІХ НАШЫХ СУГРАМАДЗЯН — НОСЬБІТАЎ ВІЧ? З ЯКІХ ЯНЫ САЦЫЯЛЬНЫХ ГРУП? ЦІ СТАЎ УЖО НЕХТА З ІХ ХВОРЫМ НА СНІД?

— З групы рызыкі — толькі адзін чалавек. Усе астатнія — звычайныя, нармальныя людзі.

— НАВАТ СЯМЕЙНЫЯ?

— Ёсць сямейныя. Пакуль усе восем — носьбіты віруса, захварэўшых яшчэ няма.

Гісторыя вывучэння СНІД пачынаецца ў свеце з 1981 года. У 1983 вучоныя лічылі, што інкубацыйны перыяд СНІД — два гады. Сёння ён павялічыўся ажно да сямі. Абсалютнай ісціны тут яшчэ няма. Верагоднасць, што носьбіты інфекцыі захварэюць сёння, на думку многіх вучоных, зменшылася з 80 да 50 працэнтаў. Такім чынам, калі раней лічылася, што шанцаў выжыць у носьбітаў практычна няма, то сёння мы ведаем, што чалавек можа дажыць да старасці, будучы носьбітам інфекцыі.

— ЧАМУ ВЫ ТАК «ЭКАНОМІЦЕ» ІНФАРМАЦЫЮ ПРА НОСЬБІТАЎ ВІЧ? Я Ж НЕ ПРАШУ Ў ВАС ПАВЕДАМІЦЬ ІХ ПРОЗВІШЧЫ, МЕСЦА РАБОТЫ, ХАТНІ АДРАС...

— Іх вельмі мала, і многія, хто добра знаёмы з імі, могуць «вылічыць» іх нават па нейкіх ускосных прыкметах. Мы ж гэтага дапусціць не можам. На жаль, міласэрны патэнцыял некаторых нашых людзей аказаўся настолькі мізэрны, што цяпер мы сутыкнуліся з сапраўдным «паляваннем на ведзьмаў». Вакол носьбітаў ствараецца абсалютна ненармальная абстаноўка.

— А ЦІ ЁСЦЬ ГАРАНТЫЯ, ШТО ЯНЫ ЦАЛКАМ БЯСШКОДНЫЯ ДЛЯ АСТАТНІХ?

— Абсалютна. Зразумела, уступаць з імі ў адпаведныя зносіны, мякка кажучы, не варта. У нас жа, як толькі становіцца вядома, што той ці іншы чалавек — носьбіт ВІЧ, пачынаецца сапраўднае ганенне. У адной з вёсак спрабавалі спаліць хату, дзе жыў такі чалавек. У Расіі быў выпадак, калі такую хату спалілі дашчэнту. Нават некаторыя медыкі ставяцца да такіх людзей з жахам. І справа тут не толькі ў некампетэнтнасці, але і ў псіхалогіі, выкліканай некампетэнтнасцю. Адзіная небяспека — медінструментарый. Кожны шпрыц шматразовага карыстання павінен стэрылізавацца. Грамадзянін, які прыйшоў, напрыклад, зрабіць укол, мае права запатрабаваць, каб медработнікі ў яго прысутнасці распячаталі пакет са стэрылізаваным шпрыцам.

— ЦІ НЕ НЯСЕ Ў САБЕ НЕБЯСПЕКІ ДОНАРСКАЯ КРОЎ?

— Не. Кожны донар пры кожнай здачы крыві абавязкова правяраецца. Калі б ён быў інфіцыраваны, кроў бы не бралі. Аднак пакуль ніводнага такога выпадку не выяўлена.

З гэтага года ў Беларусі ананімнае абследаванне чалавек можа прайсці ў любой паліклініцы. Ні пашпарта, ні анкетных даных у яго патрабаваць ніхто не стане.

ГУТАРКА З ПАРТЫЙНЫМ РАБОТНІКАМ

«ВЫЗНАЧЫЦЬ СВАЮ ПАЗІЦЫЮ БЫВАЕ НЯПРОСТА...»

Адной з самых гарачых праблем на сёння стала вызначэнне ролі Камуністычнай партыі ў прагрэсіўных перабудовачных працэсах. Дыяпазон меркаванняў вельмі шырокі: ад перакананага «партыя — авангард» да непахіснага «партыя — тормаз». А ўжо па колькасці прэтэнзій да іх партыйныя работнікі абагналі, здаецца, нават кааператараў. Наш карэспандэнт гутарыць з першым сакратаром Валожынскага раённага камітэта партыі Канстанцінам ХВЯНЬКО.

— Канстанцін Канстанцінавіч, на пачатку размовы хачу задаць пытанне, якое ў пэўнай ступені вызначыць яе далейшы напрамак: ці лічыце вы самі сябе палітычным лідэрам раёна?

— Абралі мяне першым сакратаром раённага камітэта партыі ў 1985-м — пераломным для нашай краіны годзе. Нейкі вопыт партыйнай работы ўжо меў. Сам я з-пад Нясвіжа, пасля інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі крыху працаваў галоўным інжынерам калгаса. Менавіта гаспадарчая работа дала немалы вопыт работы з людзьмі, з вялікімі калектывамі, дазволіла пабачыць жыццё сялян нібы знутры. І ўсё ж, калі пачаў працаваць першым сакратаром райкома партыі, палітычным лідэрам сябе не адчуваў. Бачыў, што не стае вопыту. Самі разумееце, столькі праблем трэба было вырашаць — палітычных, эканамічных, кадравых, сацыяльных. І вырашаць кваліфікавана, высокапрафесіянальна.



Але псіхалагічна я спасцігаў новую для сябе справу з вялікай надзеяй: у Маскве Гарбачоў пачынаў перабудову, а я з яго ідэямі быў поўнасцю салідарны.

Палітычны вопыт прыходзіў паступова, адначасова з тым, як глыбей і глыбей унікаў у работу. Што там утойваць: і гузы набіваў. Эканамічна раён узнімаўся цяжка, працэс яго ўмацавання ішоў няпроста, а ў такой сітуацыі і я асабіста, і раённы камітэт партыі без памылак не абышліся.

Ці адчуваю сябе палітычным лідэрам зараз? Тое, што з кіраўніка ўвогуле ператварыўся ў кіраўніка палітычнага, — магу сказаць з упэўненасцю. А гэта, лічу, ужо нямала. Што ж датычыцца лідэра, то тут больш складана. І вось чаму. Працэсы дэмакратызацыі ў нас ідуць надзвычай хутка, падзеі ў краінах Усходняй Еўропы настолькі багатыя палітычнымі навацыямі, што патрабаванні да партыйнага работніка ўзрастаюць усямерна, і ўзрастаюць літаральна па днях. Гэта ў сваю чаргу патрабуе перагляду ўласных поглядаў на вельмі многія рэчы, пераацэнкі каштоўнасцей, разбурэння стэрэатыпаў у мысленні і рабоце, якія складваліся гадамі і яшчэ нядаўна лічыліся непарушнымі. Усё гэта, як і ў кожнага чалавека, ідзе няпроста.

Таму на ваша пытанне я адказаць не здолею. Пераацаніць сябе баюся, ды і нясціпла гэта, але і недаацэньваць не хочацца. Давайце пачакаем выбараў у народныя дэпутаты і раённай справаздачна-выбарнай партыйнай канферэнцыі. Калі буду абраны дэпутатам і застануся першым сакратаром — значыць, адказ на ваша пытанне будзе станоўчы.

— Ну а што вы можаце паставіць сабе ў заслугу пасля амаль пяці гадоў кіраўніцтва раённай партарганізацыяй?

— Так, пасля пяці гадоў работы ўжо час падводзіць вынікі... Галоўным лічу тое, што нам удалося стварыць корпус здольных, з высокім інтэлектуальным і арганізатарскім патэнцыялам кіраўнікоў. Гэту думку пацвярджаюць тыя вынікі, што дасягнуты і ў эканоміцы раёна, і ў яго сацыяльнай сферы.

— Дарэчы, пра кадры. З якой катэгорыяй людзей вам цяжэй за ўсё працаваць?

— Са спецыялістамі сярэдняга звяна. Калі я пачынаў працаваць у раёне, гэта была такая глыба. Выводзіць яе з застою даводзілася вельмі доўга і цяжка. Вялікімі намаганнямі даваліся зрухі літаральна ва ўсім — арганізацыі работы, выкарыстанні сучасных тэхналогій, культуры вытворчасці. Гэта было адно з тых звенняў ланцуга, якое рвалася пры спробах надаць гаспадарчай машыне новыя абароты, павярнуць яе на рэйкі інтэнсіфікацыі.

Сёння нашыя спецыялісты сярэдняга звяна мысляць больш сучасна, шырока, з імі можна вырашаць даволі складаныя задачы. Хаця да поўнага задавальнення іх работай яшчэ далёка.

— З кім раіцеся пры прыняцці рашэнняў?

— Круг дарадчыкаў вельмі шырокі. У залежнасці ад праблемы раюся з кіраўнікамі прадпрыемстваў, калгасаў, работнікамі апарату, проста з жыхарамі горада і раёна. Калі трэба вырашыць асабліва важнае і прынцыповае пытанне, не-не ды і выкарыстоўваем ананімнае анкетаванне кіраўнікоў і спецыялістаў.

Здараюцца моманты, калі патрэбна імгненная парада чалавека, якому поўнасцю давяраю. Тады звяртаюся да старшыні выканкома раённага Савета народных дэпутатаў Сяргея Маляўскага: яго слова цаню вельмі высока і ўдзячны, што падзяляе мае цяжкасці.

— Бадай, кожнаму чалавеку ўласціва праблемамі, што ўзнікаюць на рабоце, дзяліцца ў сям'і. Ці робіце вы гэта?

— Жонка мяне нярэдка папракае: маўляў, пра навіны ў раёне даведваецца ці не апошняй. Але я прытрымліваюся такой пазіцыі: жонцы хапае сваіх праблем (яна загадвае дзіцячым садзікам), дык навошта ўзвальваць на яе плечы яшчэ і мае?

— Зараз вы, як функцыянер кіруючай і адзінай партыі, адчуваеце сябе, можа, і не так камфортна, як яшчэ пяць гадоў назад, але ўсё-такі нядрэнна: на ваша становішча, ролю ў раёне не замахваюцца палітычныя праціўнікі, іх проста няма. Як вы ставіцеся да шматпартыйнасці?

— На гэтае пытанне я не магу адказаць па простай прычыне: не жыўшы ва ўмовах шматпартыйнасці, мы не ведаем, што гэта такое, якія перавагі і заганы ў нашых умовах яна можа мець.

Але, мяркую, працэс дэмакратызацыі грамадскага жыцця і ў краіне, і ў нашай рэспубліцы прывядзе да стварэння шматпартыйнай сістэмы. Гэта натуральна.

Іншая справа, што на даным этапе развіцця грамадства нават існаванне дзвюх, не кажучы ўжо пра большую колькасць партый, згубна ўздзейнічала б на працэсы перабудовы, абнаўлення. Думаю, тут маю рацыю яшчэ і таму, што мы зараз перажываем перыяд дзіцячай хваробы дэмакратыі. Зараз столькі перахлёстаў, эмоцый, лозунгаў, і ў такой сітуацыі можна нарабіць палітычных памылак. І пакуль патрэбна сіла, якая б аб'ядноўвала ўсіх нас на перабудову. Будзем рэалістамі: акрамя КПСС такой сілы ні ў краіне, ні ў Беларусі сёння няма.

— А што вы думаеце пра 6-ты артыкул Канстытуцыі СССР, які замацоўвае кіруючую ролю КПСС у савецкім грамадстве? Усё шырэй і шырэй гучаць галасы пра немэтазгоднасць яго захавання ў абноўленай дэмакратычнай дзяржаве.

— Я шмат разважаў на гэтую тэму, не адзін раз дыскутавалі пра 6-ты артыкул з калегамі, з жыхарамі раёна ў час паездак у калгасы, на прадпрыемствы. Асабіста я згодны з Гарбачовым, які гаворыць, што названае пытанне не вартае абм[illegible]вання і вырашэння ў ду[illegible] дэмакратыі, але рабіць гэта трэба спакойна, узважана і натуральна.

Вакол 6-га артыкула Канстытуцыі зараз нямала палітычнай валтузні: хто-ніхто на патрабаванні [illegible]ладнай яго адмены імкн[illegible]а набраць больш ачкоў, задаволіць свае амбіцыі. Але ці ёсць ад гэтага карысць усяму грамадству? Ці трэба ў спешцы дыскрэдытаваць партыю, якая пачала перабудову і настойліва вядзе яе? Не трэба вырываць 6-ты артыкул з кантэксту перагляду ўсёй Канстытуцыі. Яна патрабуе істотных змен, і, як вядома, над гэтым працуе спецыяльная камісія на чале з Гарбачовым. Думаю, што ў працэсе стварэння новай Канстытуцыі ёсць сэнс адмяніць і 6-ты артыкул. Тады гэта будзе ўспрымацца натуральна, як заканамерны працэс дэмакратызацыі і дзяржавы, і партыі.

Больш таго, лічу, што камуністам краіны на сваім XXVIII з'ездзе трэба самім прапанаваць выключыць 6-ты артыкул з Асноўнага Закона. Гэта будзе правільна ва ўсіх адносінах.

— Калі гавораць пра неабходнасць абнаўлення самой КПСС, то вельмі часта адной з праблем, якую варта тэрмінова вырашаць, называюць быццам бы ненармальныя адносіны паміж вышэйшымі і ніжэйшымі органамі партыйнага кіраўніцтва. Маўляў, гэтыя адносіны грунтуюцца на адміністрацыйным націску зверху, ігнараванні думкі ніжэйшых партыйных камітэтаў. Ці адчуваеце на сабе такі націск вы асабіста і члены Валожынскага райкома?

— Калі гаварыць шчыра, то ў 1985-м, 1986-м такі націск, умяшанне ў работу яшчэ адчуваліся. Але калі я аналізую той перыяд сваёй работы, прыходжу да парадаксальнай высновы: мне тыя ўмяшанні часта ішлі на карысць. Я ўжо казаў, што вопыту не ставала, раёна не ведаў, таму без падказак, а то і прамых указанняў працаваць было б, відаць, складаней.

Зараз жа і мне, і маім калегам у раёне прадастаўлена поўная свабода для творчай дзейнасці.

— Цікава, Канстанцін Канстанцінавіч, як вы дзеліце ўладу ў раёне са старшынёй райвыканкома?

— Няма калі дзяльбой займацца, работы вельмі многа. Я перакананы, што райком павінен займацца палітычнымі справамі, а Савецкая ўлада — канкрэтнымі пытаннямі жыццезабеспячэння раёна і горада, вытворчай дзейнасцю калгасаў, саўгасаў, прадпрыемстваў.

Але тут не ўсё так проста, як можа падацца на першы погляд. Дзесяцігоддзямі і ў насельніцтва, і ў кіруючых кадраў выхоўвалася правіла: гаспадар у раёне — райком, а райвыканком служыць для выканання яго «мудрых» рашэнняў. І так сапраўды было! Ясна, што гэты перакос народжаны каманднa-бюракратычнай сістэмай. Тут страчаны першапачатковы сэнс паняццяў «улада», «партыя», «дзяржава». Нават зараз, на пятым годзе перабудовы, многія ніяк не могуць пераканаць сябе, зразумець, што не функцыя райкома займацца рамонтам электрасетак альбо асфальтаваннем вуліц. Гэта яшчэ адзін прыклад таго, як няпроста ідзе перабудова.

— Зараз набірае тэмп барацьба за мандаты народных дэпутатаў БССР і мясцовых Саветаў. Як вы лічыце, ці атрымаюць перамогу на выбарах камуністы?

— Трэба шчыра прызнаць: падзеі ў Прыбалтыцы, у Закаўказзі пасеялі ў часткі камуністаў, у тым ліку і ў партыйных работнікаў, няўпэўненасць. І сапраўды, бывае няпроста вызначыць сваю пазіцыю па многіх вельмі спрэчных пытаннях. Але статыстыка сведчыць: пераважная большасць кандыдатаў у народныя дэпутаты БССР і мясцовых Саветаў — члены Камуністычнай партыі. Платформу Кампартыі Беларусі да выбараў людзі падтрымліваюць, таму, перакананы, перамогу на іх атрымаюць менавіта камуністы.

Інтэрв'ю ўзяў Яраслаў ЧАПЛЯ.

ЗАБАСТОЎКІ?.. УЛЬТЫМАТУМ?..

ТАКОГА яшчэ не было: аператыўна-следчы састаў Мінскай міліцыі адмовіўся атрымліваць зарплату і звярнуўся ў Міністэрства ўнутраных спраў БССР з патрабаваннямі павысіць службовыя аклады з улікам інфляцыі, дыферэнцыравана ўзнагароджваць працу работнікаў крымінальнага вышуку, службы Барацьбы з раскраданнямі сацыялістычнай маёмасці (БРСМ), следчага апарату ў адпаведнасці з рэальнай нагрузкай, улікам кваліфікацыі і вопыту; для аховы правоў работнікаў міліцыі стварыць галіновы прафсаюз; умацаваць матэрыяльна-тэхнічную базу праваахоўных органаў, у бліжэйшы час правесці сустрэчу з прадстаўнікамі ўрада рэспублікі і ЦК КПБ, з тым каб неадкладна прыняць меры па сацыяльнай абароненасці, паляпшэнню працы і быту, матэрыяльнага становішча работнікаў міліцыі.

Што гэта: своеасаблівая забастоўка і ультыматум? Не, кожны з міліцыянераў менавіта цяпер, як ніколі, сабраны і выконвае свае службовыя абавязкі. Усе на сваіх пастах і ўчастках. Але ўсё ж што адбываецца? У размове з супрацоўнікамі Фрунзенскага раённага аддзела ўнутраных спраў удзельнічала больш за сто чалавек. Вось што давялося пачуць.

Супрацоўнікі міліцыі казалі, што ўжо стаміліся ад размоў пра павышэнне службовых акладаў. І вось яно адбылося. 20 студзеня людзі пайшлі за палучкай. Аказалася, што аператыўныя супрацоўнікі следства, вышуку і БРСМ, якім аклады павышаны з 1 студзеня (астатнім катэгорыям намечана правесці павышэнне зарплаты з ліпеня), атрымалі надбаўку ў сярэднім усяго на пяцьдзесят рублёў. Сёння службовы аклад оперупаўнаважанага крымінальнага вышуку складае 160 рублёў (было 110), участковага інспектара — 105. І справа не толькі ў зарплаце. Сітуацыя склалася крытычная: вопытныя, самыя кваліфікаваныя работнікі пакідаюць міліцыю, калі хваля злачыннасці дасягнула піка. На аднаго работніка следства прыпадае 100 спраў. Хто вытрымае такую нагрузку?

Было ўзнята і яшчэ адно пытанне. Уся нагрузка па барацьбе са злачыннасцю кладзецца на райаддзелы. Але існуе і гарадское Упраўленне ўнутраных спраў, дзе непамерна раздутыя штаты і чыноўнікі ў міліцэйскай форме толькі перакладваюць з месца на месца паперкі, падлічваюць працэнты. Калі ліквідаваць лішнія кіраўніцкія звенні, то і фонд зарплаты можна было б павялічыць. Але чым больш размоў пра гэта, тым больш разбухае кіраўніцкі апарат.

У гэтыя дні ў райаддзелах горада пабывалі кіраўнікі Міністэрства ўнутраных спраў БССР, палітупраўлення, праваахоўных і адміністрацыйных органаў. Яны запэўнілі асабовы састаў у тым, што ўжо сёлета палепшыцца тэхнічная аснашчанасць аператыўна-вышуковых служб, за валюту закупляецца неабходнае абсталяванне, папоўніўся парк машын. Міліцыі дапамогуць працоўныя калектывы, фонд «Правапарадак», які, дарэчы, узнік па ініцыятыве Фрунзенскага райаддзела Мінска. Выказвалася думка, што людзі, якія носяць мундзіры і пагоны, не павінны скарыстоўваць такую форму пратэсту, не ўлічваючы да таго ж напружанасць становішча ў краіне. Тым больш, што пытанне аб прававой і сацыяльнай абароненасці абмяркоўваецца ў Вярхоўным Савеце СССР, дзе хутка будзе разгледжаны праект Закона аб савецкай міліцыі.

Застаецца дадаць, што зарплату міліцыянеры атрымалі.

У. ЛЕВІН.

ПРА ШТО НЕ ПІСАЛАСЯ РАНЕЙ

БЕЗ МІФАЎ І ПРЫНІЖЭННЯ

МАЛАВЯДОМЫЯ СТАРОНКІ ДЗЕЙНАСЦІ БЕЛАРУСКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ ГРАМАДЫ

(Працяг. Пачатак у № 5).

Менавіта летам 1905 года, калі сялянства Беларусі яскрава прадэманстравала сваю рэвалюцыйнасць, грамадоўцы адмовіліся ад лозунга «Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!» і ўзялі на ўзбраенне іншы — «Працавітая бедната ўсіх краёў, злучайся!». І тут можна пагадзіцца з тлумачэннем, дадзеным вядомым беларускім гісторыкам Усеваладам Ігнатоўскім, які ў свой час падкрэсліваў, што БСГ пачала глядзець на сябе больш як на сялянскую, чым на пралетарскую арганізацыю. Трэба толькі дадаць, што такі крок грамадоўцаў азначаў усяго толькі разуменне свайго гістарычнага месца ў агульнарасійскім рэвалюцыйным працэсе і ні ў якім разе не меў сваёй мэтай прынізіць ролю рабочага класа, якая ў межах усёй краіны была для ідэолагаў БСГ зусім відавочнай.

Аб узмацненні палітычнага радыкалізму кіруючага ядра «Грамады» сведчаць яе лістоўкі, выдадзеныя на пачатковым этапе рэвалюцыі (студзень-верасень 1905). Так, у пракламацыі «Што такое канстытуцыя» гаварылася аб неабходнасці сумеснай барацьбы сялян са сваімі братамі-рабочымі. Грамадоўцы заклікалі вяскоўцаў дабівацца палітычных свабод, звяржэння самадзяржаўя і склікання Устаноўчага сходу, усеагульнага навучання на бацькоўскай мове. Ставілася нават задача неадкладнага разгону мясцовых органаў царскай улады. Пры гэтым не выключалася забойства тых, хто не пакідаў службу добраахвотна.

У кастрычніку—снежні 1905 года расійская рэвалюцыя знаходзілася на ўздыме. Бяднейшыя пласты насельніцтва беларускай вёскі падтрымалі паўстаўшых рабочых Масквы і іншых прамысловых цэнтраў масавым удзелам у палітычных сходах, мітынгах, а ў асобных выпадках і дэманстрацыях. На гэтыя віды сялянскай барацьбы прыпадала тады, паводле нашых падлікаў, больш як 43 працэнты ўсіх сялянскіх выступленняў. Партыі левага блока, у тым ліку і БСГ, маглі практычна без перашкод дзейнічаць на вёсцы, бо царызм на той час страціў кантроль над пагрозлівай для сябе палітычнай сітуацыяй.

Знойдзеныя ў беларускіх, літоўскіх і агульнасаюзных архівах дакументы дазваляюць сцвярджаць пра шырокі ўдзел грамадоўцаў у агітацыйнай рабоце на вёсцы ў канцы 1905 года. Вось некалькі прыкладаў. Прадстаўнікі Першага краёвага камітэта БСГ Сямён Дацко, Казімір Кастравіцкі (беларускі пісьменнік, грамадскі дзеяч і мастак, вядомы пад псеўданімам Карусь Каганец), Стэфан Багушэўскі (швагер Кастравіцкага) у снежні 1905 года наведалі вёску Паусы Мінскага павета, дзе выступілі перад сялянамі, раздавалі ім лістоўкі. У выніку вяскоўцы адмовіліся плаціць дзяржаўныя падаткі. Тады ж ад імя Другога краёвага камітэта БСГ у Ашмянскім павеце агітавалі Антон Уласік (Валожынская воблась), Васіль Грыгаровіч, Канстанцін Савіцкі і Канстанцін Букляровіч (Германішская воласць). У вёсках Лышчыцкай воласці Брэсцкага павета ідэі БСГ прапагандавалі студэнты Сяргей і Мікалай Раманоўскія (сыны мясцовага папа), а ў Дварэцкай воласці таго ж павета — мешчанін Юльян Карон. Пад уздзеяннем агітараў БСГ у Жырмунах і іншых населеных пунктах Лідскага павета праходзілі сялянскія сходы, на якіх прымаліся «прыгаворы» аб навучанні дзяцей на іх роднай мове.

Да чаго ж яшчэ заклікалі сялян дзеячы .Грамады ? Якую палітычную праграму вылучалі на ўздыме рэвалюцыі? Каб адказаць на гэтыя пытанні, зноў жа трэба звярнуцца да іх выданняў. І вось што перш за ўсё кідаецца ў вочы. Грамадоўцы выступалі паслядоўнымі праціўнікамі самаўладдзя, якое лічылі неабходным звергнуць шляхам узброенага паўстання, тлумачылі сялянам, што атрымаць зямлю без знішчэння царызму немагчыма.

Другі краёвы камітэт БСГ выдаў у кастрычніку пракламацыі «Прызыўныя», «Да салдатаў» з заклікам да сялян, апранутых царом у салдацкія мундзіры, не страляць у народ. А ў пракламацыі «Царова Дума» віленскія грамадоўцы даводзілі вяскоўцам, што абвешчаныя царызмам, паводле Маніфеста 17 кастрычніка, палітычныя свабоды — адна хлусня. Гэтым часам працаўнікі Грамады распаўсюджвалі ў беларускіх вёсках вершы Цёткі «Пад штанда », «Хрэст на свабоду», «. а (рэвалюцыя народна)». Прасякнутыя духам змагання, яны на практыцы выконвалі функцыю лістовак.

Першы краёвы камітэт БСГ перавыдаў у лістападзе на беларускай рэзалюцыю Другога д... з'езда Усерасійскага сялянскага саюза і «Фінансавы маніфест», у якім рэвалюцыйныя арганізацыі Расіі заклікалі працоўных да эканамічнага байкоту царскага ўрада.

Адзначым, што ўсе нелегальныя выданні грамадоўцаў канца 1905 года мелі на мэце накіраваць сялянскія выступленні ў рэчышча антыўрадавай барацьбы. Заклікаў змагацца з панамі мы там не знойдзем, бо захопы прыватнаўласніцкіх земляў, пагромы і падпалы маёнткаў лічыліся непрымальнымі. Гэта тлумачыцца тым, што амаль усе лідэры БСГ паходзілі з беларускай шляхты, выхаванай на традыцыях палітычнай талерантнасці, памяркоўнасці, якія былі ўласцівыя грамадскім адносінам і ў Вялікім княстве Літоўскім, і ў польскай частцы Рэчы Паспалітай. Найлепшым сродкам антыпамешчыцкай барацьбы лічыліся сельскагаспадарчыя забастоўкі, але пасля завяршэння ў вёсцы палявых работ яны сталі малаэфектыўнымі. Праўда, сяляне — паслядоўнікі БСГ думалі інакш. Адзін з іх, Антон Балаш, які жыў у вёсцы Бараўкі Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, у жніўні раздаваў аднавяскоўцам грамадоўскія лістоўкі, а ў кастрычніку ўзначаліў парубку ў лесе пана Пржаздзецкага, якая праходзіла пад чырвоным сцягам.

Заключаючы агляд дзейнасці БСГ у 1905 годзе, хацелася б вызначыць яе ўклад у змаганне сялян за зямлю і волю ў параўнанні з іншымі рэвалюцыйнымі партыямі. Але як гэта зрабіць? На нашу думку, нейкае ўяўленне аб гэтым дасць падлік населеных пунктаў, дзе паліцыяй былі знойдзены нелегальныя партыйныя выданні. Атрымаем такі вынік: РСДРП — 134, партыя эсэраў — 75, БСГ — 26, Бунд — 18, ППС — 18, партыя анархістаў — 12, Усерасійскі сялянскі саюз — 12, Сацыялістычная партыя Белай Русі — 11 населеных пунктаў.

Звесткі, зразумела, няпоўныя. Не ўсё ўдалося знайсці і нам у архівах, і паліцыі ў свой час па вёсках. Тым не менш, гэта ўжо нешта прыкметнае. Так ці інакш, але прыведзеныя лічбы сведчаць не толькі аб значным размаху друкаванай агітацыі БСГ на беларускай вёсцы ў 1905 годзе, але і аб яе даволі ўплывовым месцы сярод рэвалюцыйных партый, якія дзейнічалі на карысць сялян.

Нялішне падкрэсліць, што грамадоўцы вялі агітацыю і прапаганду на беларускай мове і таму іх уплыў на вяскоўцаў ад гэтага павялічваўся. Калі ж улічыць яшчэ і тое, што Сацыялістычная партыя Белай Русі мела амаль такую ж палітычную праграму, як і БСГ, і працавала з ёю ў цесным кантакце, дык памеры ўздзеяння беларускай рэвалюцыйнай дэмакратыі на мясцовае сялянства будуць яшчэ большымі.

Адзначым таксама, што ва ўсходняй Беларусі ўплыў грамадоўцаў на рэвалюцыйную барацьбу сялянства быў нязначным. Нам, у прыватнасці, не ўдалося сустрэць у архівах ніводнага выпадку распаўсюджвання нелегальных выданняў БСГ у Магілёўскай і Віцебскай губернях.

Калі ў 1905 годзе рэвалюцыйныя масы краіны знаходзіліся ў наступленні, то ў 1906—1907 гадах — у абароне. Царызм жорстка душыў выступленні працоўных і ў той жа час вымушаны быў пайсці на скліканне Дзяржаўнай думы. Адкрывалася вельмі абмежаваная магчымасць парламенцкай барацьбы за буржуазна-дэмакратычную перабудову ў краіне. Таму дэмакратычны лагер палітычных сіл палічыў за лепшае прытрымлівацца рэвалюцыйнай барацьбы з самадзяржаўем і байкатаваў Думу. У складзе гэтага лагера працягвалі дзейнічаць і грамадоўцы.

Але іх рэвалюцыйнасць не магла не пахіснуцца ў сувязі з паражэннем снежаньскага ўзброенага паўстання 1905 года і рэпрэсіямі, якія наступілі пасля гэтага, ідэалагічным націскам царскага ўрада. Некаторыя члены БСГ гатовы былі скарыстаць Думу, каб з яе дапамогай мірным шляхам дабівацца ажыццяўлення палітычнай праграмы партыі. Такія ж думкі ўзнікалі і сярод эсэраў і меншавікоў. Рэформа станавілася альтэрнатывай рэвалюцыі.

Перамены ў настроі грамадскай думкі прывялі да перагляду аграрнай праграмы БСГ. Гэта адбылося на Другім з'ездзе партыі ў Мінску ў студзені 1906 года. Патрабаванні грамадоўцаў сталі больш памяркоўнымі. У адрозненне ад першага варыянта, у праграме 1906 года ўжо не гаварылася, што атрымаць зямлю сяляне змогуць толькі сілай (узброеным шляхам). Тым не менш ажыццяўленне зямельнай рэформы БСГ звязвала са звяржэннем самадзяржаўя. Зямля павінна была стаць грамадскай уласнасцю. Яе ніхто не меў права ні купіць, ні прадаць. Ствараліся краёвыя зямельныя фонды. Кожны мог узяць зямлю ў пажыццёвае карыстанне. Зямельныя падаткі ішлі на карысць краю. Перавага аддавалася аднаасобнаму карыстанню зямлёй. Аб сялянскіх кааператывах («гуртах») нават і не ўспаміналася. На думку грамадоўцаў, іх новая праграма паўней улічвала ўяўленні беларускага сялянства аб справядлівым землеўпарадкаванні краю. У ёй угадваліся асобныя заканамернасці развіцця аграрных адносін у сучаснай вёсцы (фермерства, краявы гасразлік). І ўсё ж выявілася абмежаванасць поглядаў лідэраў БСГ на аграрнае пытанне — гэта адмаўленне разнастайнасці форм сялянскага землекарыстання, у тым ліку і кааператыўнай формы.

Нялёгкія дылемы таго часу— паўстанне ці парламентарызм, сацыяльнае ці нацыянальнае — адлюстроўваліся ў друкаваных выданнях Грамады. Пасля разгону І Думы (8 ліпеня) разыходжанні лідэраў БСГ у тактыцы павялічыліся. З аднаго боку, яны актыўна садзейнічалі распаўсюджванню сярод сялян прынятай у Выбаргу былымі дэпутатамі Думы (левыя і кадэты) адозвы «Народу ад народных прадстаўнікоў», якая абмяжоўвалася заклікам да эканамічнага байкоту царскага ўрада; з другога боку, прыкладна ў той жа час перавыдалі «Маніфест да ўсяго расійскага сялянства», у якім прадстаўнікі рэвалюцыйна - дэмакратычнага лагера Расіі даказвалі неабходнасць узброенай барацьбы з царызмам. На сходных пазіцыях стаялі і складальнікі лістоўкі «Да ўсіх вясковых людзей».

Важнай ідэалагічнай зброяй БСГ стала першая беларуская газета «Наша доля», якая выходзіла ў Вільні з 1 верасня па 18 лістапада 1906 года. Асобныя нумары партыйнага органа грамадоўцаў, на думку віленскага цэнзара, «нагадвалі падпольныя пракламацыі». Першы нумар газеты, які выйшаў дзесяцітысячным тыражом, рассылаўся сялянам па пошце. На яго старонках праводзіліся ідэі неабходнасці звяржэння самадзяржаўя, саюза рабочых, салдат і парабкаў. Але ўжо ў перадавіцы чацвёртага нумара прагучала заява: «Зямлю трэба здабываць не сілай, не грабяжом, а законам».

Зніжэнне рэвалюцыйнага руху восенню 1906 года прымусіла і іншыя партыі левага кірунку ўступіць на шлях парламенцкай барацьбы. У 1907 годзе ўсе яны прынялі ўдзел у выбарах ІІ Думы, стваралі сумесныя выбарчыя камітэты, выпускалі пракламацыі. У сувязі з выбарчай кампаніяй БСГ надрукавала лістоўкі «Таварышы мужыкі» (снежань 1906), «К таварышам сялянам, упаўнаважаным ад валасцей» (студзень 1907). Але ад рэвалюцыйна-дэмакратычнага блока Беларусі ў ІІ Думу не прайшоў ніводзін дэпутат. Гэта было вынікам рэакцыйнага выбарчага закона і нявопытнасці левых у справах парламентарызму.

Вясну 1907 года грамадоўцы ўспрынялі з надзеяй на новы ўздым сялянскага руху. Асобым аптымізмам вылучаўся Першы абласны камітэт БСГ. У красавіку па вёсках і мястэчках хадзілі яго пракламацыі «Таварышы абывацелі», «К сялянам і рабочым» з заклікам да паўстання, а таксама лістоўка «Праўда аб забастоўцы», аўтары якой раілі сялянам аб'ядноўвацца, каб вясной паспяхова разгарнуць забастовачны рух.

Тым не менш у апошнія месяцы рэвалюцыі ў выданнях БСГ вызначылася ўстойлівая тэндэнцыя да пераходу ад рэвалюцыйных лозунгаў да палітычнага і культурнага асветніцтва сялян. Вядучая роля ў гэтай справе належала пераемніцы «Нашай долі» газеце «Наша ніва».

Захар ШЫБЕКА.

(Заканчэнне будзе).

ПАДЗЯКА

У адрас Беларускага таварыства «Радзіма» і рэдакцыі газеты «Голас Радзімы» прыйшло шмат навагодніх віншаванняў ад арганізацый суайчыннікаў, а таксама прыватных асоб з многіх краін.

З ЗША

Ад Камітэта газеты «Русский голос».

Ад Веры і Мікалая Гетманаў, Стэлы і Уладзіміра Дубінаў, Марыі Гангер, Тамары і Іосіфа Шрамовічаў, Гары Шапіры.

З КАНАДЫ

Ад Галоўнага праўлення Федэрацыі рускіх канадцаў, праўлення Таронцкага аддзела ФРК.

Ад Лізы Канданікалас, Каці і Міхаіла Званаровых, Лідзіі і Алекса Жукоў, Мсціслава Ліпніцкага, Марыі Святошчык, Ірыны і Аляксея Грыцукоў, Антона Кульчына.

З АЎСТРАЛІІ

Ад праўлення Руска-славянскага культурнага таварыства горада Брысбена, чытачоў бібліятэкі імя Някрасава горада Брысбена, праўлення Рускага таварыства «Фестываль».

Ад Галіны і Аляксея Балакіршчыкавых, Марыі Механошынай, Ніны Чарапанавай і Мікалая Хранкова, Юрыя Расадзінскага.

З АЎСТРЫІ

Ад Таварыства «Родина».

З БЕЛЬГІІ

Ад Цэнтральнага праўлення Саюза савецкіх грамадзян у Бельгіі, Льежскага аддзела ССГБ, аддзела ССГБ у Мукрон-Куртрэ.

З НІДЭРЛАНДАЎ

Ад праўлення таварыства «Родина» горада Ратэрдама, праўлення таварыства «Отчизна» горада Амстэрдама, праўлення таварыства «Восход» горада Маастрыхта.

Ад Інесы Феерман, Надзеі Лоўман-Бандарэнка, Марыаны Бронкхорст, Генадзя і Тамары Абрэзкавых, Ганны Лангефельд, Ганны Роверсмаа-Назарчук, Надзі Берфутс.

З СІРЫІ

Ад праўлення клуба «Родник» горада Дамаска, праўлення клуба «Соотечественник» горада Алепа.

Ад Мальсіды Меранян, Святланы Курдзі.

З АФГАНІСТАНА

Ад клуба «Соотечественница» горада Кабула.

З ГАНЫ

Ад праўлення Асацыяцый савецкіх жанчын у Гане.

З ГРЭЦЫІ

Ад Элені Пападзімітрыу.

З ФРГ

Ад Міхаіла Мельніка, Браніслава Аўгусціновіча.

З ТУНІСА

Ад Галіны Фрэдж.

З ІСПАНІІ

Ад Лідзіі Пінчук.

Віншаванні ўсё яшчэ ідуць да гэтай пары. Не маючы магчымасці надрукаваць усе іх у газеце, прэзідыум Беларускага таварыства «Радзіма» і рэдкалегія «Голасу Радзімы» выказваюць шчырую ўдзячнасць усім арганізацыям і прыватным асобам, шматлікім нашым чытачам, якія даслалі свае віншаванні і добрыя зычанні.

ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ ТРАГЕДИИ

ЧЕРНОБЫЛЬ: ТАЙНА СОРОКА СЕКУНД

Недавно в нашей стране состоялась встреча I Международной рабочей группы по тяжелым авариям и их последствиям, организованная Американским ядерным обществом и Ядерным обществом СССР. Более ста ее участников почти неделю обсуждали причины и последствия чернобыльской трагедии, случившейся 26 апреля 1986 года.

ВОПРОСЫ, ОСТАЮЩИЕСЯ БЕЗ ОТВЕТА

Вновь анализ Чернобыля... Неужели за немалое время, прошедшее после катастрофы, картина так до конца и не прояснилась?

Один из участников встречи, профессор Э. Хиккен из ФРГ заметил в этой связи: «После значительно меньшей по масштабам аварии на американской АЭС Три-Майл-айленд прошло уже десять лет, а последние детали мы узнаем только сейчас. Анализ таких сложных событий, как аварии на АЭС, занимает много времени: для уверенности в их правильном понимании нужны тщательные расчеты, а иногда и эксперименты».

Иными словами, окончательная картина может уточняться еще долго. Но в целом понимание причин аварии с августа 1986 года, когда на специальной конференции МАГАТЭ заслушивался довольно подробный доклад, представленный советскими специалистами, не изменилось.

Внезапный рост мощности и последовавшее разрушение блока стали возможными потому, что к началу эксперимента с турбогенератором (1 час 23 минуты 04 секунды 26 апреля) в силу множества совпавших маловероятных обстоятельств реактор оказался в крайне неустойчивом состоянии. Выражение «множество совпавших маловероятных обстоятельств», которое кое-кому кажется скрывающим суть дела эвфемизмом, все же отражает истинное положение вещей — свою печальную роль в аварии сыграли и конструктивные недостатки блока, и непродуманная программа эксперимента, и ошибки персонала. Но если ход событий, непосредственно предшествовавших началу необратимых процессов в реакторе, почти не вызывает сомнений ни у советских, ни у зарубежных специалистов, то драматический отрезок времени в 40 секунд между отключением турбины и взрывом, как показала дискуссия в рабочей группе, требует дальнейшего изучения.

ТРИ СЦЕНАРИЯ КАТАСТРОФЫ

Как известно, при отключении турбин для эксперимента, который должен был показать, долго ли сможет вращающийся по инерции турбогенератор питать электроэнергией насосы, прокачивающие через каналы с топливом охлаждающую воду, реактор не заглушили, и вскоре мощность цепной реакции стала медленно расти. Операторы дали команду аварийного глушения, по которой все управляющие стержни одновременно двинулись вниз, однако рост мощности не прекратился, а, напротив, перешел в катастрофически быстрый разгон, приведший к взрыву.

Этим взрывом трагически напомнил о себе один из главных недостатков реакторов типа РБМК — большой положительный паровой коэффициент реактивности. Дело в том, что при некоторых не характерных для обычной работы условиях (увы, именно они сложились в ночь на 26 апреля) вытеснение воды в каналах паром может увеличить интенсивность цепной реакции, а это в свою очередь усиливает кипение воды и замыкает роковой круг. Причиной разгона, судя по всему, стал целый комплекс эффектов, но роль каждого из них пока до конца не ясна — об этом и идут споры.

Вначале на встрече рассматривались пять возможных сценариев развития событий в критические 40 секунд, к концу обсуждения их осталось три. Первый в основном повторяет версию, выдвинутую советскими экспертами еще в 1986 году: разгон подготовило снижение потока воды в каналах (после отключения турбогенератора напряжение на насосах стало падать, вода потекла медленнее и ее температура приблизилась к точке, за которой начинается интенсивное образование пара), а непосредственным толчком, как ни парадоксально, оказался аварийный сброс стержней — из-за неудачной конструкции при сбросе сначала может происходить небольшое усиление цепной реакции и лишь затем ее прекращение. Это объяснение, впрочем, кажется правдоподобным и многим зарубежным ученым, к примеру профессору В. Крёгеру из ФРГ.

Несколько иное описание событий предложил доктор Р. Даффи из США. По его мнению, наряду с другими причинами нужно учитывать возможность кавитации (образования пузырьков пара в воде за счет энергии потока) и гидродинамическую неустойчивость, вследствие которой в отдельных каналах вода могла вообще остановиться.

Третий сценарий выдвинул доктор С. Бэрон из США. Если интенсивность цепной реакции в разных точках сильно различается, из-за высокого давления и перегрева топлива самые «горячие» каналы могут разрушиться. В этом случае возможна большая утечка воды и в результате — разгон. Кроме того, нельзя исключить подъем верхней плиты реактора вследствие повышения давления пара в пространстве между каналами, а это приводит к массовому разрушению каналов и выбросу радиоактивности.

Окончательный выбор между тремя сценариями сделать пока не удается, к тому же не исключено, что имела место комбинация нескольких, а то и всех предполагаемых событий. Нужно продолжать исследования.





Доброе эхо Всесоюзного телемарафона, который проводил Советский детский фонд имени Ленина в рождественскую ночь, разнеслось по всему миру и вернулось щедрыми пожертвованиями и в адрес ребят, проживающих в районах, пострадавших от чернобыльской катастрофы. Письма и почтовые переводы поступают на счет 70[illegible] «Дети Чернобыля» Белорусского отделения фонда со всех уголков страны. Только за первые дни января этот счет пополнился на четыреста тысяч рублей. Пришли и посылки, адреса отправителей которых Нью-Йорк и Вена.

НА СНИМКАХ: заместителю главного врача Лунинецкого района Людмила БОЙКО шприцы и дозиметры вручает председатель Белорусского отделения Советского детского фонда Владимир ЛИПСКИЙ; коробки со шприцами и дозиметрами.

Фото В. ШУБЫ.

УРОКИ АВАРИИ

Если до сих пор точно не известен сценарий аварии, можно ли верить утверждению специалистов, что принятые меры исключают ее повторение? Как ни странно, да: эти меры одинаково действенны при любом сценарии, поскольку исключают первопричину — возможность перевести реактор в неустойчивое состояние, как было перед началом эксперимента. Именно с этой целью ужесточены правила эксплуатации, расширен объем информации о сиюминутных параметрах блока, исключена возможность отключения некоторых защит. Кроме того, реакторы переводятся на топливо с более высоким содержанием урана-235, в результате чего в 5—6 раз уменьшается паровой коэффициент реактивности. Наконец, изменена конструкция управляющих стержней, время их спуска уменьшено с 24 до 12 секунд, отрабатывается система быстрой аварийной защиты, срабатывающая всего за 2,5 секунды.

Можно ли считать, что теперь РБМК полностью отвечает современным требованиям безопасности? По-видимому, нет, и это косвенно подтверждается тем, что в СССР отказались от строительства подобных реакторов в будущем. Конечно, повторения чернобыльского сценария не будет, но нужно исключить возможность и других нарушений нормальной работы. Скажем, многие считают, что необходимо повышать устойчивость работы блоков на малой мощности. Другие видят особую опасность развития событий в случае внезапного разрушения нескольких топливных каналов — не приведет ли рост давления в пространстве между ними к подъему верхней плиты реактора? Советские специалисты сейчас разрабатывают меры, предотвращающие такие виды аварий.

Точные сведения о происходившем в последние секунды перед взрывом важны и для медицины в связи с плохо еще изученным воздействием малых доз радиации на людей. Их определение зависит от количества, состава и физического состояния выброшенных радиоактивных веществ, значит, от процессов, протекавших в реакторе перед разгоном.

Как заметил советский профессор И. Литарев, при сохраняющейся неопределенности лучше исходить из завышенной, чем заниженной оценки полученных доз. Именно такие оценки и дали советские участники на конференции МАГАТЭ в 1986 году. Позднейшие обследования 22 тысяч эвакуированных жителей Припяти показали, что средние оценки доз, к счастью, были завышены в 5—10 раз. В остальных районах реальные дозы тоже оказались меньше предсказанных. Однако это не дает оснований для благодушия. Есть три группы людей, получивших заметное облучение — несколько сотен детей (за счет радиоактивного йода), участники ликвидации последствий аварии и часть взрослых из сел, эвакуированных через несколько дней после взрыва. По мнению профессора М. Голдмена из США, в рамках международного сотрудничества нужно разработать программу эпидемиологических иследований в этих группах и как можно скорее к ним приступить.

СУПЕРСАРКОФАГ ИЛИ ЗЕЛЕНАЯ ЛУЖАЙКА?

Чернобыльская авария поставила еще одну проблему, прямо не обсуждавшуюся на рабочей группе, но тесно связанную с остальными. Речь идет о будущем саркофага, укрывшего обломки четвертого блока.

Перед началом встречи ее участники посетили Чернобыльскую АЭС и побывали внутри саркофага. Со своей главной задачей — предотвращать вынос радиоактивных веществ из разрушенного блока — саркофаг справляется: радиоактивные выбросы из него сегодня меньше, чем из соседних, нормально работающих блоков. Однако пока остаются неизвестными детали распределения топлива, бетона, остатков конструкций внутри саркофага. Пробурено множество разведочных скважин, установлены телемониторы, в сентябре прошлого года исследователи впервые проникли в центральный зал реактора и пробыли там около 20 минут. Тем не менее на многие вопросы ответов нет. Один из важнейших — насколько прочно держится верхняя плита, поднятая взрывом и стоящая сейчас почти вертикально над шахтой реактора? Ведь если эта металлическая махина весом более тысячи тонн рухнет в шахту, при ударе будет поднято облако пыли и мелких частиц, что может привести к радиоактивному выбросу. Поэтому придется надежно фиксировать все конструкции внутри саркофага и лишь после этого заканчивать исследования, на основе которых будет решена его судьба.

А решить ее непросто. Конечно, хотелось бы, как предлагают многие неспециалисты, демонтировать и захоронить четвертый блок, оставив на месте саркофага зеленую лужайку. Но это пока и слишком сложно, и слишком дорого, а главное — при сегодняшних технологиях демонтажа не ясно, принесет он больше вреда или пользы окружающей среде. Серьезней обсуждается другой вариант: построить вокруг саркофага суперсаркофаг — еще одно укрытие, абсолютно надежное и герметичное. Такая система сможет существовать очень долго без всякого вреда для природы. В будущем же, когда активность обломков снизится, а технология демонтажа усовершенствуется, можно будет думать и о зеленой лужайке.

Рабочая группа по проблемам Чернобыля — первая из серии подобных международных встреч, следующие пройдут в США, Англии и Швейцарии.

Григорий ЛЬВОВ.

◆ «ЗЯЛЁНАЯ» РЭВАЛЮЦЫЯ Ў ГАЛОВАХ. А НА СПРАВЕ? ◆ ШТО МОЖА МАСТАЦТВА? ◆ МЫ ПАСТУПОВА ЗВЫКАЕМСЯ З ТЫМ, ШТО АДБЫВАЕЦЦА НАВОКАЛ ◆ НА ПАРОЗЕ ЭКАЛАГІЧНАЙ КАТАСТРОФЫ ◆ ЗНЯВЕЧАНАЯ ПРЫРОДА — ЛЮСТЭРКА НАШАЙ ЗНЯВЕЧАНАЙ ДУШЫ

ЦІ ЎЗЫДЗЕ ПАСЛЯ НАС ТРАВА?

ЭКСПРОМТ У ЗМЕШАНЫМ ЖАНРЫ З НАГОДЫ РЭСПУБЛІКАНСКАЙ ВЫСТАЎКІ «МАСТАК І ЭКАЛОГІЯ»

Вячэрняя газета паведамляла, анансіруючы падзею: «Служыцелі муз усіх пакаленняў — ад дэбютантаў, якія не атрымалі дыпломы, да патрыярхаў беларускага мастацтва — прымаюць удзел у выстаўцы «Мастак і экалогія». І дабаўляла для значнасці: «На падрыхтоўку яе пайшло больш года. Спяшайцеся на адкрыццё».

У буйных прамысловых гарадах БССР крайне дапушчальныя канцэнтрацыі шкодных рэчываў у паветры перавышаюцца ў дзесяць і больш разоў.

Увогуле я не люблю хадзіць на вернісажы: мноства людзей, занадта шумна, не паспяваеш за размовамі паглядзець як след карціны. Але рэклама зрабіла сваю справу.

Узяўшы дачку-шасцікласніцу, я адправілася на адкрыццё выстаўкі года. Мы доўга хадзілі па залах Палаца мастацтва. Не надта святочна і радасна было на душы. Што ні карціна — то трагедыя, надрыў: знясілены буслік, падкурчыўшы крылцы, зваліўся ў пажоўклую траву; злавесная хмара, што асацыіруецца ў нас з чарнобыльскай аварыяй, закрываючы сабою сонца, наплывае на вёскі і гарады. А каля работы «Загарадная прагулка» не пашкодзіць сур'ёзна задумацца пра сваю недалёкую будучыню. Просценькі сюжэт: сям'я выбралася адпачыць. На тым беразе ракі, адкуль прыйшлі людзі, — індустрыяльны горад. Монстр. Пачварнае стварэнне рук чалавечых, якое забрудзіла ўсё навокал: паветра, зямлю, ваду. На нас ідуць трое ў процівагазах і з рукзакамі. Маці, бацька і дзіця. Дакладней, нешта падобнае на чалавечае дзіця — істота дзіўнага выгляду на трох нагах. Фантастыка? Фантасмагорыя? Плён хворага ўяўлення? Дыне. Хутчэй — прагноз-папярэджанне. Як вядома, на поўдні Беларусі, непадалёку ад Чарнобыля, ужо нараджаюцца жывёлы-мутанты. Не сакрэт і тое, што ўрачам даводзіцца нярэдка прымаць дзетак з прыроджанымі калецтвамі. На думку вучоных, якія займаюцца спадчыннымі сувязямі, многія дэфармацыі выкліканы не выпадковымі мутацыямі, а тымі, прычынамі якіх з'яўляюцца справы рук чалавечых. І гэта не толькі чарнобыльская радыяцыя. Цеплавыя электрастанцыі, якія працуюць на каменным вугалі і вадкім паліве, калі яны не абсталяваны прыстасаваннямі для ўлоўлівання шкодных выкідаў, уяўляюць таксама небяспеку для чалавечага арганізма. Сюды ж трэба дадаць і некантралюемую хімізацыю сельскагаспадарчай вытворчасці, што вядзе да назапашвання ў прадуктах харчавання шкодных для здароўя рэчываў.

Растуць аб'ёмы таксічных прамысловых адходаў, вялікая частка якіх вывозіцца на звалкі цвёрдых бытавых адходаў.

«Божа літасцівы, няўжо ўсё гэта будзе з намі?» — адыходжу я далей ад «Загараднай прагулкі» і трапляю ў царства ваўкоў, якія без боязі прагульваюцца па праспекту начнога апусцелага горада. Нашага горада? Умоўнага горада. І ўмоўны пакуль ваўкі. Думка аўтара — маладой мастачкі Н. Лівенцавай у карціне «Сон у месячную ноч» дастаткова ясная і зразумелая: «Мы наблізіліся да той крытычнай рысы, калі пытанне аб існаванні чалавека на зямлі ўжо не здаецца рытарычным».

Расце захворванне на алергічныя, анкалагічныя і іншыя хваробы.

Здаецца, яшчэ зусім нядаўна, гадоў 5—7 назад, мы і ўявіць сабе не маглі, што знаходзімся на парозе экалагічнага крызісу. Лічылася, што ў нас усё добра, а недзе за акіянам, у капіталістаў, — праблемы. Літаратура і прэса падтрымлівалі ў народзе няведанне. Мастакі натхнёна пісалі пейзажы, краявіды, як правіла, аздабляючы іх гіганцкімі камбінатамі або фігурамі мужных пераўтваральнікаў прыроды — меліяратараў. І вось прайшло няшмат часу. Што мы маем? Дазволю сабе толькі некалькі фактаў, даволі яскравых. Мясцовыя ўлады маладога горада Навапалацка нядаўна выдалі сваім жыхарам сапраўдныя процівагазы. Як вы думаеце, навошта? На выпадак атамнай вайны? Не. На выпадак аварыі на адным са шматлікіх хімічных прадпрыемстваў, што абкружылі горад і яго жыхароў, як заложнікаў. І там жа ў Навапалацку ніхто не п'е ваду проста з крана. Гэта небяспечна. У кожнай кватэры стаіць кампактны агрэгат пад назвай «Крынічка», які збольшага ачышчае ваду ад шкодных прымесяў. І ў тым жа Навапалацку тысячы дзяцей з-за пастаянных шкодных выкідаў хімічных прадпрыемстваў у атмасферу пакутуюць на хранічныя захворванні органаў дыхання і ад алергіі.



У выставачнай зале.

Стан дзвюх трэціх водных крыніц не адпавядае нарматывам, ідзе небяспечнае забруджванне падземных вод.

— Мама, што такое экалогія? — раптам пачула я за спіной голас сваёй дачкі. — Мне тут страшна, не хачу болей,— амаль што плакала дзяўчынка, можа быць упершыню так моцна ўзрушаная ўбачанымі на выстаўцы творамі мастацтва.

Я схапіла яе за руку і, нібы ратуючы ад усяго, што прадракала бяду, пацягнула з Палаца на вуліцу.

Ужо дома, з цяжкім сэрцам адкрыўшы тлумачальны слоўнік беларускай мовы, прачытала дачцэ: «Экалогія—раздзел біялогіі, які вывучае ўзаемадзеянне жывёльных і раслінных арганізмаў паміж сабой і з навакольным асяроддзем».

Тлумачэнне, як зразумела, не дайшло. Тады ўзяла моркву з халадзільніка і стала расказваць, што такое пестыцыды і чаму такую прыгожую на выгляд агародніну, бывае, нельга есці.

У дзесятках гарадоў не забяспечваецца якасная ачыстка сцёкавых вод.

Ужо пазней, калі на выстаўцы адбылася сустрэча гледачоў з вучонымі рэспублікі і тыя адказвалі на шматлікія пытанні аб экалагічным становішчы ў Беларусі, адной з прычын шматлікіх экалагічных катаклізмаў было названа і экалагічнае невуцтва насельніцтва. Сапраўды, цяпер мы гучна загаварылі аб забруджванні навакольнага асяроддзя, неабходнасці аховы прыроды. Слова экалогія не сыходзіць са старонак газет і часопісаў. Ну проста «зялёная» рэвалюцыя пачалася! Гэта на словах. А на справе? На справе ўсё больш празаічна. У школах, як і раней, няма нават элементарнага курса, які прадугледжваў бы экалагічнае выхаванне падрастаючага пакалення, даваў спецыяльныя веды па гэтым пытанні. Не атрымліваюць так неабходных цяпер ведаў па экалогіі і будучыя спецыялісты, выпускнікі тэхнікумаў, вучылішчаў і інстытутаў. Плён навуковай думкі ў сферы экалагічна чыстых тэхналогій, наколькі вядома, укараняецца так нясмела і неахвотна па прычыне сваёй дарагоўлі, што мы можам толькі марыць аб замкнёных вытворчых цыклах.

Што ж пад сілу мастацтву? Чым яно можа дапамагчы нашаму грамадству ў такой складанай сітуацыі, у якой яно апынулася пад канец XX стагоддзя? Гэтае пытанне я задала аднаму з ініцыятараў стварэння выстаўкі «Мастак і экалогія» мастацтвазнаўцу Эме Пугачовай.

Па прычыне існавання буйных свінагадоўчых комплексаў у рэспубліцы прырода атрымлівае 20 мільёнаў кубічных метраў адходаў, якія не ачышчаюцца і забруджваюць глебу і ваду.

— Адна з асноўных задач мастацтва — абуджаць у людзях духоўнасць. Праблемы экалогіі гэтак абвастрыліся не толькі таму, што на іх не звярталі дастатковай увагі або зусім не вырашалі на дзяржаўным узроўні. Прымаліся, дарэчы, дзесяткі, сотні пастаноў, накіраваных на захаванне навакольнага асяроддзя, на рацыянальнае выкарыстанне прыродных рэсурсаў. Каб усе гэтыя меры былі ажыццёўлены, у нас наступіў бы залаты век і краіна наша расквітнела б. Тое, да чаго мы прыйшлі ў экалогіі, — вынік таксама, калі не ў першую чаргу, заняпаду культуры, дэгуманізацыі грамадства. Па шэрагу прычын у нашай краіне ў нядаўнім мінулым аказалася скажонай уся сістэма чалавечых каштоўнасцей, былі страчаны арыенціры. Прырытэт, як вядома, аддаваўся класаваму на шкоду агульначалавечаму. І як вынік гэтага — нельга было ставіць пытанне аб узаемаадносінах чалавека і прыроды, нельга было выхоўваць людзей так, каб яны разумелі, што з'яўляюцца часткай адзінай касмічнай сістэмы, якая аб'ядноўвае ўсё жывое і нежывое ў Сусвеце. Праблемы экалогіі на сучасным этапе можна разглядаць і вырашаць толькі ў цеснай сувязі з духоўным станам грамадства. А ён блізіцца да нулявой адзнакі. Уся наша выстаўка накіравана на тое, каб абудзіць у чалавеку сумленне, паказаць яму, на парозе якой бездані той апынуўся, занядбаўшы маралі, нагадаць цару прыроды, што ён адначасова і частка гэтай самай прыроды, якая помсціць за варварства і бяздумнасць.

За 1989 год у неба над Беларуссю трапіла 1 345 тысяч тон шкодных рэчываў з выкідаў ад стацыянарных установак заводаў, комплексаў, кацельняў.

Думаецца, што выстаўка «Мастак і экалогія», на якой дэманстравалася каля тысячы работ, стала падзеяй не толькі ў мастакоўскім асяроддзі. У ёй, прынамсі, прынялі ўдзел мастакі самых розных творчых напрамкаў — рэалісты, сюррэалісты, прадстаўнікі айчыннага авангарда. Кожны заўзята і ўсхвалявана пісаў тое, што яму набалела, што выспела і шукала выйсця... Больш таго, сама выстаўка, якая дэманстравалася ў Палацы даволі доўгі час, стала тым месцам, дзе адбываліся сустрэчы гледачоў з навукоўцамі, з прадстаўнікамі дзяржаўных і савецкіх органаў, з тымі, хто прафесійна займаецца праблемамі аховы прыроды.

У час гэтых сустрэч, даведаўшыся пра тую ці іншую крытычную сітуацыю, наведвальнікі выстаўкі пачыналі паводзіць сябе амаль што агрэсіўна. Маўляў, назавіце персанальна вінаватых, а ўжо мы іх...

Тысячы гектараў некалі ўрадлівых земляў выведзены з сельгасзвароту рэспублікі ў выніку чарнобыльскай аварыі, а таксама эрозіі, падтаплення, засалення.

Любім мы шукаць вінаватых у сваіх бедах і спісваць усё на іх. А самі? Ці гэта не мы, адпачываючы ў прыгарадным лесе, пакідаем там кучу смецця? Ці не мы, гуляючы па вясновым пералеску, ломім вярбу і з коранем выцягваем духмяны ландыш, ці не мы, нягледзячы на забарону, нясём з бору прыгожанькую пушыстую елачку на навагоднее свята. А самі, мусіць, ужо забыліся, калі садзілі дрэва, і ці пасадзілі хоць адно ўвогуле...

Частку прадуктаў харчавання небяспечна ўжываць у ежу з-за насычэння іх пестыцыдамі, нітратамі, гармонамі і радыенуклідамі.

Сярод экспанатаў выстаўкі была і унікальная карта-схема, якая магла даць цэласнае ўяўленне аб экалагічным становішчы ў Беларусі. Па заказу арганізатараў яе выканалі работнікі Дзяржкампрыроды БССР і цэнтра радыяцыйнага кантролю і назірання за забруджваннем прыроднага асяроддзя Белгідрамета. Перад тым як уваііці на выстаўку, кожны спыняўся ля гэтай карты, дзе былі пазначаны тэрыторыі, забруджаныя радыяцыяй, скалечаныя буйнымі комплексамі і прамысловымі аб'ектамі. Цікаваеназіранне: людзі, як правіла, даволі раўнадушна акідвалі вокам гэты жахлівы дакумент, не праяўляючы асаблівай занепакоенасці. «У чым жа справа? — падумала я тады. — Няўжо мы сталі такімі раўнадушнымі да сваёй будучыні?»

(Заканчэнне на 7-й стар.).

ЯКІМ БУДЗЕ ЧАСОПІС «НАШ СОВРЕМЕННИК»

ПРЫ НОВЫМ РЭДАКТАРЫ

Часопіс «Наш современник» становіцца адным з самых папулярных у краіне выданняў, выклікаючы самыя палярныя меркаванні чытачоў. Нядаўна яго ўзначаліў паэт Станіслаў Куняеў.

Прозвішча Куняевых у Расіі атрымала вядомасць: прафесар медыцыны Аркадзій Куняеў загінуў у грамадзянскую вайну, ратуючы хворых на тыф. Яго ўнук Станіслаў стаў вядомым літаратарам. Пачаў друкавацца з 1956 года, яшчэ студэнтам філалагічнага факультэта Маскоўскага універсітэта. У 1962-м выйшаў першы зборнік вершаў «Звяно». Рамантычная страснасць маладога паэта захапляла, смелая палемічнасць бударажыла розумы. Пра кнігу многа пісалі, спрачаліся.

Кола інтарэсаў Куняева расшыралася. Паэт стаў займацца літаратуразнаўствам, крытыкай, публіцыстыкай. Цяпер выходзяць у свет дзве яго празаічныя кнігі, напісаныя яшчэ ў перыяд застою...

— У той час, калі душылася жывая думка, усім было нялёгка, — гаворыць Куняеў. — Натуры творчыя, якія не выносілі такога прыгнёту, шукалі выйсце і, можна сказаць, «эмігрыравалі», але ў розныя бакі: хто за мяжу, хто ў самога сябе, хто ў самаразбуральнае п'янства, хто ў іронію. А некаторыя ехалі ў «глыбінку» краіны, на яе далёкія ўскраіны. Я таксама працаваў з геолагамі на Цянь-Шані, дапамагаў пастухам высакагорных кішлакоў, месяцамі ішоў па тайзе разам з паляўнічымі, жыў на зімовішчах, дзяліў клопат з рыбакамі на берагах Белага мора.

Вядома, частымі былі паездкі ў Горкі, дзе жылі і пахаваны дзядуля і бабуля, абодва ўрачы, а таксама ў Калугу, радзіму маіх продкаў і маю. У родных «глыбінях» было чым дыхаць. У пазнаванні роднай зямлі, сваёй радасловай, у працах, у доўгіх размовах з сябрамі, у вывучэнні розных ідэй (праўдамі і няпраўдамі, а даходзілі да нас розныя кнігі) прайшлі для мяне застойныя гады. Адсюль выйшла мая аповесць «Сярод шумнага балю» — аб сувязі часоў і людзей, аб тым, як на іх лёсах адбіліся трагедыі і драмы эпохі.

Пісьменнік расказвае, што кніга гэта пацягнула за сабой публіцыстычную — «Часы і легенды» пра 20-я гады. Гэта своеасаблівая спроба асэнсаваць зараджэнне таталітарызму, з якога і ўзводзіўся «будынак» сталінізму. Размова ідзе пра лёсы сялянскіх пісьменнікаў, сярод якіх першым быў рэпрэсіраваны сябар Сяргея Ясеніна — выдатны паэт Аляксей Ганін.

Нядаўна Станіслаў Куняеў узначаліў папулярны літаратурны часопіс «Наш современник». Ён расказвае:

— За апошнія дваццаць гадоў са старонак часопіса сышла цэлая літаратура, яркая, глыбокая, якой па праву можна ганарыцца. Адкрыты новыя імёны, што ўвайшлі ў сусветную літаратуру, новыя творы, якія перакладаюцца на розныя мовы. Дастаткова назваць Фёдара Абрамава, Васілія Шукшына (іх, на жаль, ужо няма з намі). Толькі «Белы Бім Чорнае вуха» Гаўрыла Траепольскага выйшаў на 60 мовах. А Віктар Астаф'еў, Валянцін Распуцін, Васілій Бялоў, Валянцін Пікуль? Спіс можна працягваць. Але гэта толькі празаікі! А паэзія? Мікалай Рубцоў, Мікалай Трапкін... Ці ж узяць публіцыстыку Івана Васільева, які жыве ў вёсцы ўсё сваё жыццё і ведае ўсе сялянскія праблемы, адстойвае іх (як мала хто!). Нездарма менавіта ў пару перабудовы ён удастоены Ленінскай прэміі.

Адпавядаць лепшаму ўзроўню, якога дасягнуў «Наш современник», няпроста. Але ў нас з'віліся не рэалізаваныя раней магчымасці, завяваныя грамадствам у эпоху публічнасці. І мы іх абавязкова выкарыстаем. Расшырым кола аўтараў, пошукаў, тэм, інтарэсаў.

Напрыклад, яшчэ нядаўна часопіс арыентаваўся толькі на бягучую савецкую літаратуру. Гэта было мужнае рашэнне, але яно міжволі асуджала выданне на «аскетычныя паёк». Цяпер мы адмаўляемся ад такога прынцыпу, паколькі ён пакідаў за межамі часопіса цэлыя пласты выдатнай літаратуры, высокія адкрыцці духоўнай, філасофскай думкі, каштоўныя гістарычныя пошукі.

— Чым жа парадуе «Наш современник» сваіх чытачоў у 1990 годзе? Тым больш, што стала вядома: падпіска павялічылася ў паўтара раза...

— З эпапеі Аляксандра Салжаніцына «Чырвонае кола» мы пачнём друкаваць, бадай, галоўны раман — «Кастрычнік шаснаццатага». Апублікуем таксама і публіцыстычныя артыкулы Салжаніцына. Ужо ў 1989 годзе мы прадставілі чытачу шэдэўры публіцыстыкі выдатнага пісьменніка: «Жыць не па хлусні» і «Памінальнае слова аб Твардоўскім».

Новыя творы дадуць рэдакцыі яе пастаянныя аўтары. З'явяцца і новыя імёны. Назаву хаця б адно: Леанід Барадзін, чалавек з ліку тых, каго ў гады застою называлі іншадумцамі: за свае патрыятычныя перакананні ён адзінаццаць гадоў прасядзеў у лагерах... Надрукуем яго аповесць «Трэцяя праўда».

— Ці з'явяцца ў часопісе новыя рубрыкі і раздзелы?

— Так. Напрыклад: «Рускі філасофскі рэнесанс». Пад гэтай рубрыкай будзем друкаваць невядомыя савецкім чытачам работы Мікалая Бярдзяева, Сергія Булгакава, Васілія Разанава, а таксама іх паплечнікаў. Гэта бліскучая філасофская проза, даступная самай шырокай чытацкай аўдыторыі.

У рубрыцы «Айчынны архіў» убачыць свет тое, што не друкавалася ў СССР, — старонкі мемуараў Івана Буніна, дзённікі Зінаіды Гіпіус, нарысы аб буйнейшых дзеячах ЧК — АДПУ Рамана Гуля.

Будуць і паэтычныя публікацыі: вершы Міхаіла Кузміна, цудоўнага, незаслужана забытага паэта «сярэбранага» веку рускай паэзіі, а таксама вершы Мікалая Клюева, Марыны Цвятаевай, Яраслава Смелякова...

Яшчэ адно новаўвядзенне. Цяпер у СССР рэлігійнае жыццё становіцца сапраўднай рэальнасцю. Але ў веруючых няма свайго папулярнага часопіса. А таму мы ўводзім у «Нашем современнике» раздзел «Свабода сумлення». Тут будзе месца матэрыялам пра гісторыю рускай царквы, пра лёсы яе падзвіжнікаў, пра яе сённяшні дзень. Напрыклад, апублікуем пропаведзі і выступленні патрыярха Ціхана, які асуджаў кровапралітную грамадзянскую вайну ў Расіі ў 20-я гады, ці пропаведзі і прамовы славутага хірурга і архіепіскапа Лукі Война Ясянецкага... Гэта самыя гуманныя і выдатныя з'явы нашага духоўнага жыцця. Успомніць іх сёння, у наш складаны час, неабходна.

— «Наш современник» заўсёды меў, як прынята гаварыць, свой «твар», і, мяркуючы па новых рубрыках, ён набыў яшчэ большую самабытнасць?

— Бывае, што наш часопіс, яго пазіцыі іншы раз называюць русканацыяналістычнымі — іншы раз не разабраўшыся ў сутнасці, а часам — хто ведае? — можа, і зламысна. Мы адказваем на такія «заявы» зместам часопіса. Напрыклад, рыхтуем да друку матэрыялы, прысвечаныя драматычным падзеям у гісторыі і культуры Украіны, артыкул сацыёлага з Азербайджана, вершы паэта з Арменіі і цэлы шэраг артыкулаў пра культуру, экалогію, эканоміку народаў Расіі... Але пры ўсім тым галоўны наш напрамак — руская літаратура, культура, гісторыя, традыцыі. І гэта натуральна. Мы — часопіс Расіі, часопіс рэспублікі, а не ўсяго Савецкага Саюза.

Санія ДАЎЛЕКАМАВА.

У мінулым годзе госцем Беларусі быў наш зямляк з ЗША, вядомы выканаўца беларускіх песень ДАНЧЫК. З вялікім поспехам прайшлі яго выступленні ў Мінску і ў іншых гарадах рэспублікі. Натхнёны песняй Данчыка, паэт Васіль ЖУКОВІЧ прысвяціў яму свае вершы.

Васіль ЖУКОВІЧ

ГАЮЧЫ ГОЛАС

ДЫПЦІХ

Данчыку, заакіянскаму жаваранку беларускае песні.

***

Знаеш
душы беларускае
рану,
ведаеш
лёс нашай мовы
гаротны,
вольны, і чысты, і чуйны — як ранак,
жаўранак мілы, няўтомна-пяшчотны!
Голас
данёсся
з-за акіяну —
песня ўляцела азонам у хату.
Песня лёіцца бальзамам на рану...
Проста і шчодра адорвае святам.

1987 г.

ЦУД

Прыехаў Данчык з дальніх даляў, —
нарэшце бачымся мы з ім!
Мы песняў родных не ўяўлялі
ў натхнёным вобразе такім.

Святое дзіва адбылося
(у дзіве, Неба, промень твой):
з красою годнаю злілося
і спеўнай мовы харавство.

О, шматпакутная краіна!
Наш лёс апомніўся — і вось
нас адарыў цудоўным сынам, —
сын з намі будзе, з намі ёсць!

Высокім акіянскім хвалям
не аддзяліць ад нас яго.
Мы песняў родных не ўяўляем
без птаха вольнага свайго.

1989 г.

ЦІ ЎЗЫДЗЕ ПАСЛЯ НАС ТРАВА?

(Заканчэнне. Пачатак на 6-й стар.).

Адказ атрымала ад псіхолага:

— Характэрныя паводзіны. І іх можна растлумачыць, — кажа А. Слесарэнка. — Пяройдзены парог успрымальнасці, і пяройдзены парог страху. Успомніце паміраючае Прыаралле, паражоныя радыяцыяй раёны нашай Беларусі, атручаную хімічнымі выкідамі зямлю Кузбаса, Сяміпалацінскі палігон ядзерных выпрабаванняў. Мы ўсе ведаем пра гэта і паступова звыкаемся з тым, што адбываецца.

І яшчэ адна цікавая сустрэча адбылася ў мяне на выстаўцы «Мастак і экалогія» — з маладым беларускім біёлагам, супрацоўнікам АН БССР Лявонам Тарасенкам, віцэ-прэзідэнтам створанай у нас летась грамадскай арганізацыі — Беларускага экалагічнага саюза (БЭС).

— З якой мэтай створаны БЭС? — пацікавілася ў вучонага. — І якія задачы ставіць ён перад сабой?

— Я нездарма прыйшоў на выстаўку. Як бачыце, мы распаўсюджваем тут наш зварот, каб людзі ведалі, куды яны могуць звярнуцца ў выпадку тых ці іншых экалагічных парушэнняў у іх мясцовасці. Вось вытрымка са звароту: «Ствараце экалагічныя групы на прадпрыемствах, у школах, інстытутах, жылых кварталах гарадоў, сёлаў. Звяртайцеся да нас. Мы зробім усё магчымае, каб дапамагчы вам у стварэнні сістэм ачысткі сцёкаў і газавых выкідаў, безадходных тэхналогій, а таксама незалежных кваліфікаваных экспертыз, розных акцый».

Задача пярвічных арганізацый БЭСа — збіраць даныя аб экалагічных парушэннях у кожным горадзе, раёне, вёсцы і прадстаўляць іх у прэзідыум. Тым самым меркаванне шырокай грамадскасці пастаянна будзе сустракацца з рэакцыяй дзяржаўных кампетэнтных органаў. На наш погляд, на гэтым стыку і магчымая рэальная справа.

На каталогу выстаўкі «Мастак і экалогія» прыведзены словы з публіцыстычнага артыкула пісьменніка Васіля Быкава: «...Жыццё кароткае, і трэба спяшацца рабіць добрыя справы. Не сябе любіць, а бліжняга свайго, чалавека любіць. Каб потым, пасля ўсяго, пасля цябе, узышла на зямлі і зялёная трава памяці. Трава пасля нас».

Ці ўзыдзе пасля нас трава? Пытанне, як кажуць, па тэме. Цяжка адказаць на яго адназначна. Адно зразумела канчаткова: ніхто не можа зняць з сябе адказнасці за памылкі сваіх папярэднікаў і за будучыню зямлі.

Таццяна АНТОНАВА.

НА ЗДЫМКАХ: У. КОЖУХ. «Палеская хроніка»; Л. ШЧАМЯЛЁВА. «Ноч на вуліцы Энгельса. 1980 г.».





ЦІКАВА ВЕДАЦЬ

ДВОР У КАВАЛЕЎШЧЫНЕ

Усякі населены пункт, нават самая маленькая вёска, усякае ўрочышча вакол яе маюць сваю гісторыю. Вытокі яе часта губляюцца ў глыбінях стагоддзяў. Вельмі важна не перарваць сувязі паміж мінулым і сучаснасцю, прасачыць, аднавіць гісторыю кожнага з населеных пунктаў Бацькаўшчыны. Гэтым самым мы выканаем свой грамадзянскі абавязак не толькі перад продкамі, але і перад будучымі пакаленнямі.

...Непадалёку ад Стоўбцаў, на маляўнічым узгорку левага берага Адцэдкі, знаходзяцца будынкі школы-інтэрната. Некаторыя з іх былі ўзведзены яшчэ ў XIX — пачатку XX стагоддзяў. Гэта аднапавярховы каменны сядзібны дом і асобныя гаспадарчыя пабудовы. Яны ды яшчэ, бадай што, векавыя дрэвы з'яўляюцца сёння адзінымі сведкамі падзей мінулага.

Старажылы навакольных вёсак памятаюць старую назву гэтай мясцовасці — Кавалеўшчына. Так называўся маёнтак, які ўзнік тут яшчэ ў XVI стагоддзі. Яго найбольш вядомымі ўладальнікамі ў розныя часы былі Радзівілы і Служкі. У выніку пошукаў у архівах удалося знайсці шэраг дакументаў, якія дазваляюць аднавіць гісторыю гэтай мясціны. Феадальны двор узнік побач з вялікім шляхам, які праходзіў з Мінска на Пінск. Справа і злева ад дарогі размяшчаліся жылыя і гаспадарчыя будынкі маёнтка, сады і агароды. На падвор'і знаходзіліся палац, дом упраўляючага, кухня, лазня, бровар, варыўня, гумно і г. д. Традыцыйная для феадальных маёнткаў брама мела цікавую асаблівасць: пры ёй размяшчалася турма («кордыгарда»). На рэчцы былі наладжаны плаціна з грэбляй, два ставы і млын. Асаблівую цікавасць выклікае апісанне маёнтка з першай чвэрці XVIII стагоддзя. У ім змешчаны малюнак тагачаснага сядзібнага дома. Падобныя іканаграфічныя крыніцы вельмі рэдка з'яўляліся на старонках старых актаў. Калі ж улічыць той факт, што такога роду пабудоў на тэрыторыі Беларусі да сённяшняга дня не захавалася, каштоўнасць малюнка яшчэ больш павялічваецца. З апісання ў тэксце мы даведваемся, што гэта быў драўляны дом на каменным падмурку («на подмурованьюю»), пакрыты зверху гонтамі. Пры ўваходзе быў ганак (у XVII—XVIII стагоддзях так называўся пярэдні пакой у дамах феадалаў). З астатніх памяшканняў называюцца сені, сталовы пакой, «пакоік», камора, «кабінет». Адзін з пакояў («зала») знаходзіўся на другім паверсе. У дакуменце адзначана, што будынак патрабуе аднаўлення («рэстаўрацыі»). Улічваючы гэты факт, будаўніцтва дома можна ўпэўнена аднесці да XVII стагоддзя.

Звесткі аб матэрыяльнай культуры жыхароў Кавалеўшчыны былі атрыманы ў працэсе археалагічнага даследавання былога паселішча. На невялікім насыпе на беразе рэчкі былі знойдзены рэшткі каменнага падмурка млына і побач — маленькай драўлянай пабудовы з кафлянай печкай. У выніку раскопак тут была выяўлена вялікая колькасць разнастайнай кафлі XVII стагоддзя. Яе ўпрыгожвалі малюнкі стылізаваных раслін, кветак у вазе, анёлаў, фантастычных жывёл. У калекцыі археалагічных матэрыялаў ёсць таксама фрагменты глінянага і шкляного посуду, аконнага шкла, падкова, тачыльныя брускі, нажы.

Валерый ШАБЛЮК.



Яго інструменты гучалі ў канцэртных залах Японіі, Італіі, Польшчы, Англії... І ўсюды — захапленне, здзіўленне: адкуль такая прыгажосць гуку, хто стварыў гэтыя дзівосныя дуды, жалейкі, скрыпкі! А маэстра, як яго паважліва называюць у пісьмах замежныя выканаўцы і музычныя майстры, жыве пад Мінскам, у пасёлку Калодзішчы.

Асмелюся сцвярджаць, што няма ў свеце прадмета, які, трапіўшы ў рукі Вячаслава Пратасевіча, не мог бы ператварыцца ў своеасаблівы музычны інструмент. Адзін з пакояў дома Пратасевічаў — гэта унікальны музей: разнастайныя скрыпкі і барабаны, цымбалы і беларуская ліра, дуда і жалейка, цэлае сямейства дудак — адзінарных і парных... А побач — зусім незвычайнае і загадкавае: рады трысняга, жытняй і аўсянай саломкі. У іх Вячаслаў Сцяпанавіч таксама «ўдыхнуў душу», навучыў гучаць. І не проста гучаць, а выконваць складаныя народныя мелодыі.

Майстар ужо сталага веку, ды яшчэ мноства цудоўных інструментаў ён мог бы стварыць. Але... Не хапае матэрыялаў. І няма вучняў. А варта было б падумаць аб стварэнні школы Пратасевіча з таленавітай моладзі, здольнай прыняць эстафету.

Я. КАЗЮЛЯ.

НА ЗДЫМКУ: Вячаслаў ПРАТАСЕВІЧ у сваёй майстэрні.

Фота аўтара.

ПАМЯЦЬ

У ГОСЦІ ДА ДЗЕДА ТАЛАША

Сярод новабудоўляў Навасёлак Петрыкаўскага раёна гэта асабліва прыкметная. Аднаўлена хата легендарнага дзеда Талаша, героя грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў.

Старанна, найбольш поўна выкарыстоўваючы не толькі творчую фантазію, але і дакументальныя даныя, сведчанні старажылаў, працавалі на незвычайнай будоўлі мясцовыя ўмельцы. Таленавіты рэзчык па дрэву Іван Перажка з брыгадай памочнікаў устанавіў уздоўж сцяжынкі да дома арыгінальныя скульптурныя кампазіцыі: дзед Талаш з сынамі, спаленая груша з гняздом буслоў, дзед з сякерай у руках, гатовай абрушыцца на галовы ворагаў.
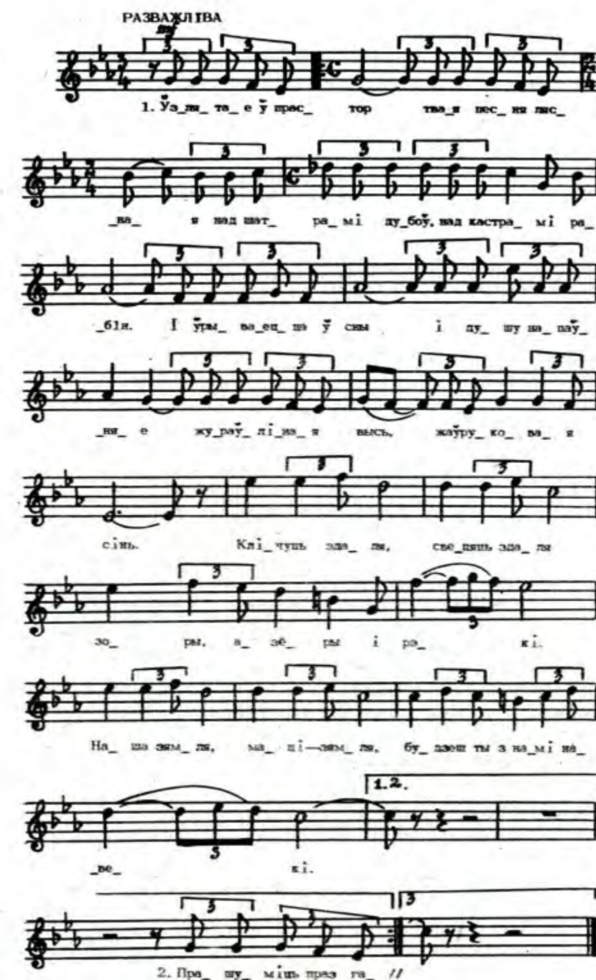
У невялікай хаце дзеда Талаша — прадметы быту, рэчы, якімі ён карыстаўся, жорны, посуд, закураная печ з бярэмем бярозавых дроў, драўляны ложак, на якім спаў дзед, кульгавы стол... Па суседству з хатай знаходзіцца прасторны дом сына Талаша — Данілы. У ім жыў апошнія гады і памёр у 1946 годзе славуты Васіль Талаш. Тут плануецца размясціць музей партызанскай славы раёна.

Хата дзеда Талаша гатова да прыёму наведвальнікаў, якіх, вядома, будзе нямала: не знойдзецца беларуса, які б са школьнай парты не помніў і гэтай хаты на крутым беразе Прыпяці, і дзеда Талаша, які адстойваў спачатку сваё дабро, а затым і сваю зямлю...

Паставяць стог на задворках, раскінуць на платы для прасушкі сетку, якая цудам захавалася, адкрыюць нізкія дзверы ў хату — так і здасца, што 102-гадовы дзед выйшаў некуды ненадоўга і вось-вось вернецца...

МАЦІ-ЗЯМЛЯ

Словы Г. БУРАЎКІНА *Музыка У. БУДНІКА*



Узлятае ў прастор твая песня лясная
Над шатрамі дубоў, над кастрамі рабін.
І ўрываецца ў сны, і душу напаўняе
Жураўліная высь, жаўруковая сінь.

ПРЫПЕЎ:
Клічуць здаля, свецяць здаля
Зоры, азёры і рэкі.
Наша зямля, маці-зямля,
Будзеш ты з намі навекі.

Прашуміць праз гады твая памяць жывая
У вясновых садах, у высокай траве.
Ва ўспамінах сівых цэлы свет захавае
Перамогі твае і пакуты твае.

ПРЫПЕЎ.

Хай шчасліва ляціць твая песня лясная
Над шатрамі дубоў, над кастрамі рабін,
Хай прыходзіць у сны і душу напаўняе
Жураўліная высь, жаўруковая сінь.

ПРЫПЕЎ.

ГОЛУБ З ДЭРБІ

Лётае кольца з белага металу з надпісам па-латыні «Дэрбі», лічбай «85» і манаграмай у выглядзе птушкі — вось і ўсё, што сказаў пра сябе голуб са светла-бэзавым апярэннем жыхару Брэста Ігару Мінічу.

У клубе галубаводаў Мінска, куды паведаміў ён пра свайго «госця», так пракаменціравалі вымушаную пасадку... Выпадак гэты не першы, але птушку з кольцам англійскага горада яшчэ не рэгістравалі. Дарэчы, гарады з такой назвай ёсць у Аўстраліі і ЗША, але тады маршруты птушкі былі б іншымі, ды і адлегласці занадта вялікія. Даныя аб адважным падарожніку будуць перададзены ў Маскву, дзе пры ўсесаюзным аб'яднанні клубаў галубаводаў - аматараў дзейнічае бюро па росшуку крылатых паштальёнаў. Затым, атрымаўшы адрас, мінчане маюць намер звязацца са сваімі англійскімі калегамі па хобі.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Зак. 176